

NÁLEZOVÁ ZPRÁVA O PROVEDENÍ ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU

**prováděného v souvislosti se stavbou č. akce 1/4/N62/00, obnova
vodovodního řadu ul. Petřínské sady, Praha 1 – 1. etapa,
na pozemku parc. č. 928/1 v ulici Petřínské sady
v katastrálním území Malá Strana v Praze 1**

Obsah:

1. Úvod a geomorfologický popis	2
2. Podloží a půdní pokryv	2
3. Historie naleziště	5
4. Okolnosti a cíl výzkumu.....	23
5. Metoda výzkumu	23
6. Zaměření výzkumu.....	25
7. Popis terénní situace.....	26
8. Zhodnocení výsledků výzkumu a návrh dalšího postupu	29
9. Seznam nálezů.....	30
10. Terénní a obrazová dokumentace.....	31

**Jan Jeřáb
Praha 2018**

1. Úvod a geomorfologický popis

Předložená zpráva shrnuje výsledky záchranného archeologického výzkumu provedeného v souvislosti s výkopovými a zemními pracemi prováděnými v rámci stavby č. akce 1/4/N62/00, obnova vodovodního řádu ul. Petřínské sady, Praha 1 – 1. etapa, na pozemku parc. č. 928/1 v ulici Petřínské sady v katastrálním území Malá Strana v Praze 1 (Obr. 1, 2, 13). Předmětnou plochu lze rámcově vymezit plošinou nacházející se jižně od budovy Petřínské rozhledny, která na západě sousedí s pozemkem ppč. 931, podél kterého probíhala jedna z částí sledovaných výkopů. Východní hranici prostoru vymezovaly budovy Bludiště na pozemku ppč. 924 a Kaple Kalvárie na pozemku ppč. 925. Jižní hranice zájmového území tvoří zeď středověkého opevnění Prahy (Hladová zeď) a na jihovýchodě kostel sv. Vavřince na Petříně (Obr. 1, 2, 13). Poloha se nachází v jihozápadním okraji Malé Strany, na částečně uměle vytvořené plošině na vrcholu vrchu Petřína.

Terénní část záchranného archeologického výzkumu probíhala v několika fázích v období od 25. května do 14. června roku 2018. Po ukončení jednotlivých terénních částí probíhalo zpracování výzkumu do náleзовé zprávy, které bylo ukončeno 10. srpna roku 2018.

Sledovaná plocha se nachází v horní části vrchu Petřína v areálu Malé Strany (katastrální území Malá Strana - Praha 1) na plošině před objektem Petřínské rozhledny v ulici Petřínské sady. Výkopové práce prováděné stavebními mechanizmy i částečně ručně probíhaly na zcela uvolněné stavební ploše a prakticky všude zasahovaly pod úroveň geologického podloží. Nadmořská výška terénu na zkoumané ploše se pohybovala v rozmezí cca 320, 00 m n. m. (severozápadní okraj polohy) – 325,00 m n. m. (jihovýchod polohy, při kostele sv. Vavřince na Petříně – vše Balt, Bpv).

Zkoumaná plocha je situována do Pražské památkové rezervace, nacházející se na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Velmi překvapivě stavba protнула archeologické naleziště. Proto bylo přistoupeno k dohledování veškerých zemních prací na celé ploše výzkumu, pokud to jen větší rozsah stavby dovoľoval. Projektované výkopy též probíhaly blízko jedné z významných archeologických ploch Pražské památkové rezervace, která má podléhat mimořádné ochraně (minimalizace zásahů do stávajícího terénu). Taktéž v jejím širším okolí se nachází několik významných archeologických lokalit a to z období pravěku až novověku. Nebylo tedy možno před výzkumem vyloučit přítomnost archeologických památek v tomto prostoru (viz 3. Historie naleziště). Proto bylo přistoupeno k dohledování veškerých zemních prací na celé ploše výzkumu.

Výzkum měl nejdříve posloužit kurčení charakteru, rozsahu a důležitosti archeologických památek ohrožených plánovanou rekonstrukcí. Poté mělo dojít k záchranně jednotlivých zachycených archeologických situací. V rámci komplexnosti výzkumu byla provedena i archivní rešerše historických pramenů a dosavadních archeologických výzkumů v nejbližším okolí předmětné plochy (viz kapitola 3. Historie naleziště a Obr. 12).

J.J.

2. Podloží a půdní pokryv

2.1. Morfologické poměry

Petřínský vrch je součástí bělohorské tabulové plošiny, která je zbytkem souvislé paroviny (rozsáhlé krajiny s mírně zvlněným povrchem; Zavřel 2012, 8). Při erozních procesech na konci třetihor a ve čtvrtohorách rozbrázдила krajinu hluboká údolí vodotečí a z původní paroviny se zachovaly jen menší části. Jednou z těchto částí je bělohorsko-petřínská plošina. Na samém východním okraji této plošiny se nachází Petřín. Jeho modulaci významně

na východě, severu a jihu ovlivnily Vltava, Malostranský potok a Motolský potok. Vedle toho je podoba Petřína ovlivněna i fosilními a recentními svahovými pohyby (především sesuvy pískovcových bloků). Velké objemy zvětralin byly přesouvány na úpatí, kde dodnes tvoří mocná tělesa kuželovitého tvaru.

Velký vliv na vývoj povrchu měl taktéž antropogenní faktor. Kromě různorodých změn terénu spojených s činností člověka (zakládání kamenolomů a hlinišť), ovlivnilo vývoj území patrně i odlesnění petřínských úbočí a jejich obdělávání.

Geologickou a hydrogeologickou situaci na zájmovém území ovlivňovaly především horniny svrchní křídý na Petříně. Při bázi útvaru v pískovcích se vytváří souvislý vodní horizont. Voda je zadržována na nepropustném podloží pískovců – jílovcích. V místech výchozů jílovců na povrch voda vyvěrá a tam, kde jsou jílovce zakryty svahovinami, stéká po povrchu skalního podkladu do nižších poloh (Šimek 1970, 66). Tato voda pak nepříznivě ovlivňovala a stabilitu přilehlé stráně již v minulosti, jak je zřejmé ze znaků fosilních svahových pochodů.

2.2. Skalní podklad

Hluboce erodované skalní podloží je v místě výzkumu většinou skryto pod mladšími pokryvnými útvary a je tvořeno ordovickými mořskými sedimenty letenského souvrství. Povrch skály byl pohřben pod kvartérními zeminami, ale místy mohl vystupovat až těsně pod povrch. Nejmladší složkou skalního podloží jsou žlutošedé vápnité jílovce a světle šedé a žlutavé slínovce (tzv. opuky, povrchy na niveletách cca 319,50 – 324,00 m n. m.), které vznikly asi před 98 - 84 miliony let, kdy bylo námi sledované území naposledy stlačeno pod úroveň mořské hladiny (Zavřel 2012, 10; Obr. 1 v kapitole 2.6.).

2.3. Kvartérní pokryv

V mladším pleniglaciálu došlo k aggradaci údolí Vltavy vlivem jeho zanášení převážně štěrkovitými a písčitými náplavy. Další vývoj vltavské doliny je interpretován tak, že řeka zahloubila v několika etapách koryto do vlastních náplavů a vytvořila štěrkopískové terasové stupně.

Pro vývoj oblasti byly důležité též sedimenty svrchní křídý, které se zachovaly na blízkém petřínském vrchu. Sesuvnou činností na svazích Petřína došlo k nahromadění velkého množství zemin, které poskytly materiál pro výplavové kužely. Ty vznikly jako ronové sedimenty spláchnuté přivalovými dešti (Šimek 1970, 51). Hmota kuželů se skládá z nepravidelně se střídajících poloh jílovitých, písčitých a prachových hlín, často silně slídnatých, s navětralými úlomky břidlic, opuk a pískovců. Místy se v nich vyskytují drobné sutě či polohy jemných písků. Směrem k Vltavě se materiál zjemňuje a stává se částečně vytríděným. Tyto uloženiny vyклиňují při okrajích nebovidské a újezdské terasy, přes jejich hrany většinou nezasahují (Tryml – Zavřel 1992, 109 – 111).

V nás sledovaném prostoru byly zachyceny jen drobné pozůstatky jílovitých svahovinových sedimentů, což je zcela pochopitelné díky umístění polohy na horním okraji svahu Petřína.

2.4. Půdní poměry

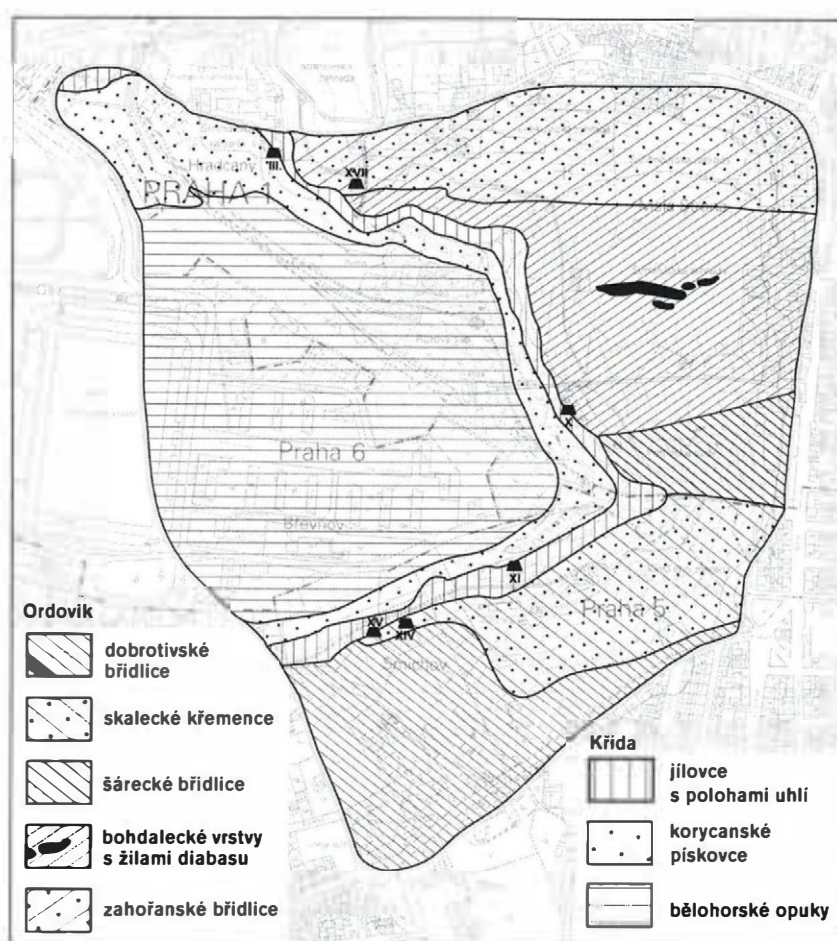
V mladších čtvrtohorách – holocénu – docházelo k postupnému globálnímu oteplování a šíření lesů. Klimatické optimum trvalo až do doby zhruba před třemi tisíci lety. Dosud není určeno, kdy došlo k trvalejšímu odlesnění petřínských stráňí, ale zlomky pravěké keramiky, pohřbené při úpatí Petřína ve svahových hlínách, dokládají, že zde stromová vegetace bránila erozním procesům chyběla. Díky erozním procesům se na námi sledované ploše prakticky

nikde nedochoval původní půdní pokryv. Ten byl zřejmě odplaven erozními pochody, popřípadě odstraněn novodobější lidskou aktivitou. Tato aktivita dala podnět ke vzniku asi 1,0 – 1,5 m mocnému raně novověkému souvrství, které se překvapivě dochovalo v jihovýchodní části polohy.

2.5. Závěr

V rámci záchranného archeologického výzkumu na ploše ppč. 928/1 na Malé Straně došlo k vyhodnocení geologických poměrů lokality. Pod novověkorecentními navážkami bylo v jihovýchodní části polohy zachyceno souvrství raně novověkých vrstev. Výzkum zachytil i horní partie geologického podloží, reprezentované zde pozůstatky jílovitých svahovinových sedimentů, které nasedaly na zvětralé skalní opukové podloží.

2.6. Obrazové přílohy

Obr. 1 – Skalní podklad Petřína. Podle inženýrsko – geologických map Prahy v měřítku 1:5000, listy 8-1 a 7-1 (PÚDIS). Převzato ze Zavřel 2012, s. 9.

2.7. Prameny a literatura

- Balatka, B. 2001: Geomorfologické poměry a členění reliéfu, in: J. Kovanda a spoluautoři: Neživá příroda Prahy a jejího okolí. Praha.
- Čiháková, J. 2005: Praha 1 – Malá Strana, Valdštejnská ul. čp. 154/III, http://www.archeopraha.cz/files/vyzkumy/arch_v_845.pdf

- Ložek, V. 2011: Po stopách pravěkých dějů. O silách, které přetvářely naši krajinu. Praha.
- Šimek, R. 1970: Podrobná inženýrsko-geologická mapa v měřítku 1 : 5000, list Praha 7–1, Praha.
- Tryml, M. – Zavřel, J. 1992: K počátkům středověkého osídlení jižní části Malé Strany, Staletá Praha XXII., 109 – 126.
- Záruba, Q. - Šimek, R. 1964: Rozbor inženýrsko-geologických podmínek Malé Strany, Sbor. geol. věd, ř. HIG 1, 109–132.
- Zavřel, J. 2001: Geologie, morfologie a osídlování Malostranské kotliny, Mediaevalia archaeologica 3 – Pražský hrad a Malá Strana, 7–27.
- Zavřel, J. 2012: Reliéf a geologické poměry Petřína, In: Pražský vrch Petřín, 8 – 12.

J.J.

3. Historie naleziště (k. ú. Malá Strana)

3.1. Stručný historický vývoj jižního a jihozápadního okraje Malé Strany

Malá Strana, původně Nové Město (Nova civitas sub castro Pragensi) a později Menší Město pražské, je historické město na levém břehu Vltavy o rozloze okolo 1,4 km². Její historické jádro leží v širokém údolí Strahovské brázdy, mezi jižním svahem hradčanského ostrohu a severním úbočím části petřínského vrchu.

Námi sledovaná lokalita se nalézá v jihozápadní části Malé Strany na plošině na vrchu Petřín. Vrch Petřín existoval jako geomorfologický objekt odnepaměti. Nejstarší zprávy však jsou spíše legendami než historicky ověřitelnými fakty. První písemná zmínka o vrchu pochází z Kosmovy kroniky z počátku 12. století. Kosmas odvozuje jméno Petřín od skal (lat. petra = skála), ale v současné době se nejvíce uvažuje o tom, že Petřín pochází od vlastního jména původního držitele tohoto území – jakéhosi Petra, resp. Petry (Zavřel 2012, 74). Z roku 1135 pochází další písemná zmínka o Petříně, respektive o existenci kostela sv. Vavřince na Petříně. V listině z tohoto roku ho kníže Soběslav I. věnoval vyšehradskému probošství. O kostel projevovala zájem též svatovítská kapitula. Král Václav I. proto Vyšehradu majetek roku 1252 potvrdil a přidal k němu i ves Choleč (?). Vyšehradští kanovníci spravovali kostel až do 15. století, po bitvě na Bílé hoře přešel do vlastnictví svatovítské kapituly, které patřily i okolní pozemky. Románský kostelík prošel zásadní proměnou v období baroka, v letech 1739 – 1745, kdy se vžilo německé označení Petřína – Laurenziberg – Vavřincova hora (Zavřel 2012, 73).

Kontinuálnější a intenzivní historické osídlení Malé Strany a Petřína je ale doloženo spíše východně a severovýchodně od námi sledované polohy. Doložené osídlení se koncentruje do sídelního jádra Malé Strany, které se nacházelo v okolí současného Malostranského náměstí a do prostoru okolo historické cesty z Malé Strany na Zlíchov. Tato cesta (dnešní Karmelitská - Újezd - Štefánikova) byla hlavní komunikační osou, při níž se formovala prvotní zástavba v přímé návaznosti na malostranské osídlení a osu Újezda. Osídlení při vltavském břehu se původně rozvíjelo kontinuálně. Teprve nové karlovské opevnění Prahy (po r. 1360), probíhající v prostoru dnešní Vítězné ulice, oddělilo smíchovskou osadu od Újezda. Toto opevnění taktéž přiřadilo námi sledovanou polohu do areálu středověkého pražského města.

Současné ulice Karmelitská a Újezd kopírují starou jižní cestu do Prahy, která vedla podél levého břehu Vltavy. Tato cesta spojovala předlokační osady nacházející se v této oblasti. Jednalo se především o osady Újezd, Nebovidy a sídliště na dnešním Malostranském náměstí. Sídlíště okolo dnešního Malostranského náměstí pak spolu s hradčanským sídlištěm později vytvořilo pražské podhradí.

Krystalizačními jádry osídlení v pražské krajině byly opevněné dvorce feudálů, při nichž byly zakládány kostelíky. Na území původního “velkého” Újezdu lze vysledovat několik podobných oválných útvarů, krystalizačních center středověkého sídliště. V blízkosti

zbořeného farního kostelíka sv. Jakuba, který stával na Kostelním náměstí za branou, se nalézal jakýsi Templův dvorec, na jehož místě byl později (1342) založen kartuziánský klášter. Na starší původ Templova dvorce poukazuje značné stáří kostela sv. Jakuba (podle Borkovského pocházel kostel z 11. století), který nepochybně původně náležel ke dvorci. Oválný půdorysný útvar dvora, obklopený cestami, je patrný ještě na Willenbergově Pohledu na Prahu z roku 1601.

Směrem na sever k Újezdu se rozkládaly ještě další dvorce. Dodnes stojící kostel sv. Jana Křtitele Na Prádle náležel původně ke dvorci jeptišek svatojiřského kláštera, svůj kostel neznámého zasvěcení měl i dvůr plasského kláštera a dvůr mělnického probošta Jence, který se rozkládal na samém rozhraní Smíchova a Újezda u řeky.

Neméně důležitým činitelem ve stavebním vývoji území byly staré dálkové cesty, které tudy procházely. Pod úpatím Petřína vedla z Malé Strany od vltavských staroměstských brodů stará komunikace, procházející Nebovidy a Újezdem, kde se větvila (v místech budoucí Újezdské brány) - jedno rameno vedlo ve směru dnešní Holečkovy ulice k plasskému dvoru do Košíř a Stodůlek, kde navazovalo na dálkové komunikace od Berounky. Druhé rameno této cesty směřovalo od Újezda k jihu do svatojakubské osady (to je dodnes zachovaná osa Karmelitská - Nádražní), a dále po nábřeží, ovšem v určité vzdálenosti od řeky, vedla tato cesta na Zlíchov a do Hlubočep. Zde byla přerušena, neboť barrandovské skály spadaly ve středověku až k řece. Zlíchovská cesta měla v nejstarších dobách spíše jen místní význam, uzavřena skalami byla příliš vzdálena frekventovaným dálkovým trasám, míjejícím pražskou kotlinu západním směrem přes Řeporyje, Stodůlky, Řepy a Liboc. Zprostředkovávala však jistě přístup k vltavským přechodům u Podolí a Braníka.

Oblast okolo zbývajících dvou osad, tedy Újezda a Nebovid, měla až do poloviny 14. století charakter nehrazeného předměstí a byla vlastně periférií. Nevelká vzdálenost od Pražského hradu předurčovala toto území pro donace udělené panovníkem jednak církevním osobnostem nebo institucím, jednak dvorním hodnostářům. V prostoru mezi svahem Petřína a Vltavou tak postupně vznikaly domky a dvorce přerušované četnými zahradami a volnými plochami.

Osada Nebovidy (též Nepovidy) s farním kostelem sv. Vavřince je prvně zmiňována až r. 1235. Přesto lze s jistou pravděpodobností sídliště pokládat za starou zemědělskou osadu (Čarek 1966, 22), která ležela v prostoru mezi osadou v okolí dnešního Malostranského náměstí a osadou Újezd. Osada Nebovidy tak ležela na výše zmíněné jižní cestě do Prahy. Tato cesta ale nebyla podle názoru Čarka příliš bezpečná a měla proto v rámci pražské dopravní sítě sotva větší význam než jako spojnice několika osad. Daleko větší význam je dnes přisuzován jiné cestě, která se odkloňovala od cesty na pravém břehu Vltavy, někde u Národního divadla překročila řeku a vyústila do dnešní ulice Říční. Odsud podle Lancingerů pokračovala dále k severu, až k západnímu průčelí pozdějšího kláštera sv. Maří Magdalény, kde se její trasa sbíhala s dnešní Karmelitskou ulicí. V této části je Karmelitská ulice dodnes rozšířena na způsob náměstíčka (Lancinger 1965, 2).

Z románského období se na tomto území dochovalo několik architektonických detailů: kostel sv. Vavřince pod Petřínem, zdi románského dvorce v suterénu zadní budovy čp. 529 a pozůstatky bývalého kláštera a kostela magdalenitek (v domě čp. 387) (Hlavsa, V. - Vančura, J. 1983).

Nejstarší zmínku o kostele sv. Vavřince pod Petřínem uvádí V. V. Tomek a vztahuje se k roku 1357 (Tomek, V. V. 1855 - 1901), zatímco podle V. Piši jde o polovinu 12. století. V. Piša řadí kostel k nejvýznamnějším románským objevům posledních let a co do problematiky k nejzajímavějším v Praze (Piša, V. 1969).

Pozoruhodný je především půdorys kostela s takřka čtvercovým presbytářem bez apsidy, který je ve 12. století velmi vzácný a v Praze ojedinělý. Protože charakter kvádrů odpovídá 2. polovině 12. století a valené klenby s pravoúhlými pasy jsou typické pro

francouzskou románskou architekturu 12. století, lze předpokládat, že její užití v Praze bylo ovlivněno některou z cisterciáckých hutí za vlády Vladislava II. (Piša, V. 1969).

Kostel sv. Máří Magdalény s klášterem magdalenitek se na počátku patrně počítal spíše k Újezdu. Podle polohy rozvětvení dvou prastarých cest (výše uvedených) mohl tento objekt vzniknout již v počátcích osídlení pražského podhradí, a byl to určitě jeden z nejstarších kostelíků na Malé Straně (Vlček, P., Sommer, P., Foltýn, D. 1997).

První zmínka o existenci kostelíku i konventu pochází z roku 1329. Konvent mohl vzniknout nedlouho před tím úpravou někdejšího dvorce, existujícího možná déle než 100 let. Klášter byl položen na jih od kostela.

Osada Újezd vznikla někdy v průběhu 10. - 12. století. Rozkládala se v úžlabí mezi svahem Petřína a Čertovkou a sahala až na dnešní Arbesovo náměstí, kde byl kostel sv. Filipa a Jakuba postavený na konci 11. či na začátku 12. století. V první polovině 12. století se v severní části Újezda připomíná také kostel sv. Jana u vody (Na prádle).

Rozsah Újezda ani Nebovid není zcela znám. Proto se nelze přesně vyjádřit ani k otázce osídlení sledovaného prostoru ve 12. - 13. století.

Důležitým mezníkem ve vývoji Újezdské osady, přímo se týkajícím i námi sledované lokality, byla výstavba karlovského opevnění Malé Strany v letech 1360 – 1362, které znamenalo zásadní změnu ve využívání zdejšího prostoru. Tehdy bylo původní kontinuální osídlení rozděleno na dvě samostatné partie: část byla přivtělena k Praze, část zůstala předměstím.

Co se týče osamostatněné předměstské části, tak na počátku 15. století představovalo smíchovské předměstí již složitější sídelní útvar. Kromě nejstarší osady kolem svatojakubského kostelíka, zde byla nová klášterní ves, oddělená od jakubské rozlehlým klášterem. Není však vyloučeno, že zde byla ještě třetí osada, nebo alespoň seskupení domů při křižovatce dnešní Kartouzské ulice se zlíčovskou cestou, kde je doložena i klášterní kovárna. Když byl na samém počátku husitské revoluce kartuziánský klášter vypleněn (byl to vůbec první klášter pražský zničený husity), a klášter i kostel zanikly, osady dříve oddělené klášterní zdi splynuly v jedinou. Od 16. a v průběhu 17. století se na smíchovském území, které bylo nazýváno "V zahradách", začínají budovat letohrádky se zahradami a viniční venkovské usedlosti. Při nábřeží za újezdskou branou došlo ke scelení zahrad.

Pozemky v severní části Újezdu se posunutím městských hradeb po roce 1360 - 1362 dostaly do městské oblasti. Začala se zde ihned rychleji rozvíjet zástavba na západní straně při Újezdu i na severní straně v Nebovidech.

Pro Újezd mělo 14. století zásadní význam, neboť přineslo zánik jeho územní celistvosti tím, že se osada rozdělila na dvě části - severní malostranskou s kostelem sv. Jana Na prádle a jižní smíchovskou s kostelem sv. Filipa a Jakuba. Tomek uvádí, že ve 13. a 14. století byl obydlen i blok mezi Petřínem a Újezdem. (Tomek, V. V. 1855 - 1901).

Oproti Újezdu mělo okolí kostela sv. Vavřince ve 14. století značně periferní charakter. Vesměs tu byly malé, nevýznamné domky, jež dokládají gotické fragmenty ve skupině domů východně od kostela. Postupně se začaly zastavovat i parcely při ústí Tržiště do Karmelitské ulice.

Za éry husitství došlo k větší změně v osídlení okolo Karmelitské ulice. Malá Strana byla v r. 1420 dobyta husity, ale Hrad byl stále v držení katolické strany. Díky tomu hrozilo, že veškeré stavby v okolí námi sledované oblasti se stanou základnami pro útok na husitskou Malou Stranu. Proto bylo rozhodnuto o jejich demolici. Díky tomu byl úplně zničen zbytek kláštera sv. Tomáše, dům podkomořího Hulera, klášter sv. Anny s okolními domy a mlýny na vltavském pobřeží, klášter sv. Máří Magdalény a domy v Nebovidech a konečně i arcibiskupská štěpnice, která mohla krýt přístup nepřítele k Saskému domu a k mostu (Vavřinec z Březové, edice 1979, 121.).

Velkou ranou pro okolí Karmelitské ulice a celou Malou Stranu znamenal velký požár ze dne 2. června 1541. Za tři hodiny zničil tento požár 2/3 plochy Malé Strany. Z 211 domů tehdy zcela vyhořelo 133.

Po tomto požáru došlo k velké rekonstrukci celé Malé Strany. Vzniklo mnoho nových měšťanských domů a šlechtických paláců. Díky van den Boschově prospektu z roku 1606 můžeme tvrdit, že okolí Karmelitské ulice a Újezdu v této době dostalo podobu, která se s menšími obměnami dochovala až do dnešní doby.

K výrazným trvalejším změnám ve stavební podobě okolí námi zkoumané polohy dochází v průběhu 2. poloviny 17. století. Důvodem je vznik barokního opevnění Prahy. Konečný impuls k systematickému opevnění barokní Prahy, nezávislému na středověkých hradbách, byl dán třicetiletou válkou. Nejslabší částí malostranského a hradčanského opevnění byl Pohořelec. Proto právě v tomto úseku vznikaly první předsunuté šance (od r. 1619), které daly základ pozdějšímu obehnutí celé Prahy bastionovým systémem. Do konce roku 1647 bylo pod vedením stavitele Santina de Bossiho dohotoveno prakticky celé malostranské opevnění v podobě sypaných bastionů a opravených "středověkých" bran. Paradoxně právě tato nejlépe chráněná část Prahy byla následujícího roku obsazena armádou generála Königsmarcka prakticky bez boje, zatímco Nové a Staré Město (s minimem dokončených nových obranných prvků) Švédové neúspěšně obléhali celé tři měsíce!

V roce 1649 (krátce po odchodu švédské posádky) dospívá vídeňská generalita ke konceptu přeměny Prahy v pevnost s citadelou na Vyšehradě, a v tomto smyslu je plán předložen císaři Ferdinandu III. Technický projekt tohoto návrhu vypracoval vojenský inženýr "generál polní strážmistr" Innocenzo de Conti. (Wirth 1948, 19; Kupka 1996, 32-35)

Samotná stavba fortifikací byla obnovena (roku 1650) na pravém břehu Vltavy pod Poříčskou bránou, pokračovalo se kolem Nového Města, ke Karlovu a na Vyšehrad a stavba byla ukončena kolem roku 1730 opevněním Malé Strany a Hradčan (Wirth 1948, 20).

Systém pražského barokního opevnění, v základě francouzský, sestával z fronty bastionů, pravidelně rozložených výstupků z hradební zdi, sloužících k její obraně a obraně příkopu a dále ze suchého příkopu a volného předpolí před ním. Barokní hradby byly předsunuty před linii starého gotického opevnění. Výkop základů se prováděl současně s násypem celé linie bastionů a courtin (hradebních zdí), nebo se nejprve vyzdila celá armatura této linie a dodatečně se opatřovala hliněným valem. Násyp se obkládal drnem a na jeho vrcholu byly vystavěny palisády.

Raveliny - izolované hrotité hradby v příkopu vně hradební zdi, byly stavěny jen výjimečně. Vzácným příkladem je právě objekt v jihovýchodním cípu malostranského opevnění, v úseku mezi bastiony č. 2 a 3, chránící přístup k portálu nové Újezdské brány. Sypané bastiony byly armovány cihlovým tarasem, opřeným uvnitř valu pilíři, s pískovcovými nárožníky a byly ukončeny kordónovými římsami oblounového profilu (Wirth 1948, 23).

Podle doslovného znění smlouvy o stavebních pracích na opevnění, uzavřené se stavitelem Carlem Luraghem z roku 1649, která řešila stavební techniku fortifikací, měly být tyto plně vyzděny "durch und durch" z cihel, na soklu s třemi řadami kamenů a zpevněny armovanými kamennými nárožními a kamennou korunní římsou nazývanou "cordon".

Carlo Luragho vedl stavitelské práce na opevnění především v oblasti horního Nového Města (až k bastionu č. 27 sv. Xavera naproti ústí Ječné ulice), jako jeden z nejvýznamnějších dobových projektantů se však krátce podílel též na obnově malostranské hradební linie. Jednalo se zejména o počáteční fázi budování hradebních zdí na vnější straně zatím pouze hliněných násypů. Luragho předložil oproti znovu povolnému Bossimu pokročilejší řešení bastionových zdí, avšak tento koncepční spor vedl k opakovanému přerušování stavebních prací v průběhu celých 50. let 17. století.

Nová etapa výstavby začala až v roce 1660 vypsáním "konkursu", při kterém nemohl Luragho konkurovat svou nabídkou (11 zlatých za kubický sáh zdiva) Bossimu a jeho malostranským společníkům (10 zl.). Smlouva s vítězi byla uzavřena 23. června 1660 a práce

se konečně rozeběhly naplno (v prostoru bastionu Strahov). Další zakázky byly zanedlouho uděleny i Domenicu Orsimu a Christoffu Lehnerovi, a první bastiony ve strahovském úseku byly dokončeny již roku 1668. Po té co byl roku 1682 zmíněný úsek ukončen, přišla konečně na řadu i námi sledovaná oblast Újezda, i když snížení ročních výdajů na opevnění přineslo určité zvolnění tempa výstavby. Po smrti Ch. Lehnera (r. 1685) převzali postupně funkci hlavního stavitele Andrea de Quardi a Antonio Luragho (se synovcem Anselmem). Tito renomovaní stavitelé pak ve spolupráci s Janem Pánkem a jeho synem Janem Šimonem dobudovali v letech 1692 - 1705 celý úsek opevnění v okolí Újezdské brány. Kurtina mezi bastiony sv. Dominika (č. 3) a sv. Jakuba (č. 2) byla postavena již v roce 1692, s výstavbou brány a sledovaného ravelinu před ní se začalo o dva roky později. Hrubá stavba musela být dokončena do roku 1700, neboť na samém počátku 18. století evidujeme již pouze drobné kamenické práce na brance ravelinu a osazení sochařské výzdoby. Roku 1704 odevzdala armáda hotovou bránu do užívání městské správy.

Nedostatky pražského barokního opevnění, považovaného za zastaralé již v době svého vzniku, projevy se plně v rakouské nástupnické válce v letech 1740 - 1748 (pruské obsazení roku 1744). Po skončení války o rakouské dědictví nebyla již Praha považována za pevnost (zrušeno dekretem Marie Terezie z roku 1749) a od té doby byl stavební stav opevnění zanedbáván (Wirth 1948, 26).

Nová Újezdská brána, vybudována roku 1862 jako monumentální trojčlenný vítězný oblouk ve stylu tudorské gotiky, plnila již především reprezentativní funkci a výrazně potlačovala obranou roli újezdského úseku barokní fortifikace. Zvýšeným provozním nárokům na komunikaci mířící do Smíchovského předměstí padlo za obět' i původní předbraní s příkopem a ravelinem. Ten skončil po ubourání přečnávajících partií v násypu tělesa nové komunikace - dnešní ulice Újezd.

Rozhodnutím císaře Františka Josefa I. z října roku 1866 (po prohrané válce s Pruskem) bylo pražské obci povoleno, aby postupně zakupovala hradební pásmo od vojenského eráru za účelem rozšíření města. V roce 1875 byly obci odevzdány bastionové fronty od Vltavy ke Slepé bráně, v roce 1887 od Slepé brány ke Karlovu, v roce 1901 opevnění hradčanské a jako poslední Vyšehrad až v roce 1911 (Wirth 1948, 34).

Od 70. let 19. století (doba zániku opevnění) jsou pozemky s opevněním rozprodány do soukromých rukou a začíná vznikat kompaktní bloková zástavba na šachovnicovém podkladě vždy na základě dílčích regulačních plánů (Urbanistické a historicko architektonické zhodnocení zástavby, Nové Město-Vinohrady, SÚRPMO Praha pro ÚHAMP, strojopis). Součástí této nové výstavby je i oblast Újezdské brány a jejího okolí. Vznikají nové moderní domy (Vítězná třída a Smíchov).

Až do první poloviny 18. století zůstává vrchol Petřína s kostelem sv. Vavřince prakticky netknutý (s výjimkou výstavby výše zmíněných úseků opevnění). Tehdy díky vrcholící katolické exaltovanosti, kdy narůstal počet svatých poutí a oslavovaných svatých (v říjnu 1729 byl svatořečen Jan Nepomucký), dochází i ke změnám Petřína. Ve 30. letech 18. století se u kostela sv. Vavřince usadil kněz Norbert Saatzer, který se rozhodujícím způsobem podílel na proměně kostela v barokní poutní místo. Jeho přičiněním tu roku 1732 vyrostla kaple Božího hrobu, o tři léta později ji následovala kaple Kalvárie. Směrem od Vlašské ulice bylo též vybudováno schodiště a od Strahova podél hradební zdi křížová cesta se šesti kapličkami. Příliv věřících už při první pouti z Petřína do Staré Boleslavi ukázal, že kostel sv. Vavřince je v dosavadní podobě naprosto nedostačující. Saatzer proto inicioval jeho rozšíření. Projektantem byl K. I. Dientzenhofer. S přestavbou se začalo v roce 1739, avšak shromážděné finance byly brzy vyčerpány a stavba byla přerušena a Saatzer obviněn ze zpronevěry. Rozestavěný kostel si vzal proto do péče svatovítský probošt František ze Strahovic a roku 1745 stavbu dokončil v podobě, která se dochovala dodnes. Poutě a procesí u sv. Vavřince trvaly až do jejich zákazu vydaného císařem Josefem II. K jejich obnově došlo teprve zásluhou

nejvyššího českého purkrabího hraběte Karla Chotka v roce 1838, a to v trase nově zbudované křížové cesty se čtrnácti zastaveními (Zavřel 2012, 83, 84).

Další větší úpravy Petřína (námi sledované polohy) proběhly v roce 1891. Úpravy souvisely se Zemskou jubilejní výstavou, která měla veřejnosti představit, čeho české podnikatelstvo za sto let svého snažení dosáhlo. Výstava se sice konala na výstavišti v Holešovicích, ale zasáhla i do dalších oblastí Prahy. Organizátoři výstavy, především František Křížík, se nechaly inspirovat Světovou výstavou v Paříži z roku 1889, jejíž největší atrakcí se stala 300 m vysoká montovaná železná věž (tzv. Eiffelovka). Pořadatelé pražské výstavy si usmysleli, že podobnou věž vybudují také, a to na Petříně. Výhodou bylo, že od roku 1846 patřil vrchol Petřína do majetku pražské obce. Pražská „Eiffelovka“ měřila pouze 60 m. Plány vytvořili inženýři František Prášil a Julius Souček. Stavba začala v březnu 1891 a rozhledna byla otevřena pro veřejnost 28. června 1891. Vzhledem k strmému výstupu na Petřín byla zároveň s rozhlednou vystavěna i lanová dráha (Zavřel 2012, 85).

Poslední stavbou, která v období Zemské jubilejní výstavby pozměnila vrchol Petřína, bylo roku 1892 bludiště. Původně šlo o pavilon, kterým se Klub českých turistů prezentoval na holešovickém výstavišti. Díky své popularitě bylo proto bludiště přeneseno na Petřín (Zavřel 2012, 86).

3.2. Dosavadní archeologické výzkumy v bezprostředním okolí lokality

Ve 20. a na počátku 21. století proběhlo v námi sledované lokalitě několik archeologických výzkumů, které odhalily a potvrdily předešlé stavebně historické průzkumy.

V oblasti dřívější osady Újezd bylo zachyceno jak pravěké tak i předlokační osídlení související s jejím vznikem a existencí v průběhu 10. – 12. století (Šolle, M. 1944; Reichertová, K. 1959). Při výzkumu na dvoře domu v ulici *Újezd čp. 423/III, ppč. 813* byly zachyceny porušené pravěké objekty související s těžbou hlíny – hliníky (niveleta 191,0 m n. m.) (Zavřel, J. 1995). V roce 2001 proběhla rekonstrukce tramvajového tělesa v ulicích *Újezd* a *Karmelitská. Jižně od Říční ulice* byla při těchto pracích odhalena jedna pravěká sídlištní jáma (Čiháková 2004). Nejmladší pravěký nález byl učiněn při rekonstrukci domu na hotel v ulici *Újezd čp. 421/III* byla získána pravěká keramika (pozdní doba kamenná – starší doba bronzová – únětická kultura) jako příměs mladších vrstev. Nálezy sice nepocházely z primárních poloh, ale jejich charakter nasvědčuje, že mají přímou souvislost se zkoumaným prostorem. Nejedná se o splachem přemístěný z jiné lokality (Havrda 2009).

Nejstarším středověkým nálezem na území Újezda je objev slovanského pohřebiště z 9. – 10. století v okolí parcely dnešního *čp. 609/III*. Zde bylo nad ulicí *Újezd* ve svahu Petřína cca 200 cm pod povrchem zachyceno 7 pohřbů asi z 10. století (Šolle, M. 1944). Pravděpodobně s tímto pohřebištěm souvisí i nález několika hrobových jam z 9. – 10. století, které byly zkoumány jižně od ulice *Říční* při rekonstrukce tramvajového tělesa v ulicích *Újezd* a *Karmelitská* v roce 2001 (Čiháková 2004). Ze stejného místa pocházejí i zahloubené objekty z 10. – 11. století (Čiháková 2004). V roce 1938 Ivan Borkovský prozkoumal vnitřek *kostela sv. Jana Křtitele na Prádle* a přilehlý prostor nádvoří. Výzkumem byla odkryta smetištní jáma, datovaná keramikou a denáry Vratislava II pravděpodobně do 11. století (Huml, V. 1989, 109).

Nálezy z období vrcholného středověku (13. – 15. století) jsou z námi sledovaného prostoru asi nejčetnější. První významnější archeologický výzkum na Újezdě, který zachytil taktéž vrcholně středověké situace, začal již v roce 1938, kdy Ivan Borkovský prozkoumal vnitřek *kostela sv. Jana Křtitele na Prádle* a přilehlý prostor nádvoří. Výzkumem bylo, vedle 85 kostrových hrobů z 16. – 18. století a smetištní jámy, datované keramikou a denáry Vratislava II do 11. století, odkrytí nálezových situací až ze 14. století (Huml, V. 1989, 109). Spolehlivé doklady k sídlištní situaci z 12. – 1. poloviny 13. století přinesl výzkum z roku 1968, který se konal ve *Všehrdově ulici (ppč. 321) a v parčíku Besední ulice* (Huml, V. 1973).

Další archeologické práce v této oblasti byly realizovány až v letech 1985 – 1987, a to v souvislosti se stavbou ubytoven ve dvoře čp. 425 na Újezdě. Při vyhloubení 10 předstihových sond došlo k zachycení sídlištního horizontu ze 12. – 1. poloviny 13. století a k zachycení geologického podloží. Rostlé podloží, zachycené na západní straně polohy, bylo zkoumáno v hloubce cca 2,0 m od stávajícího povrchu na kótě cca 192,00 m n. m., na východní straně se povrch podloží nacházel na úrovni cca 191,50 m n. m. Na povrchu podloží se nacházely zbytky původního půdního pokryvu (ornice – západ), popřípadě sídlištní vrstvy ze 13. století. Vše bylo překryto sterilní vrstvou jílů a směrem k povrchu navážkami z 16. – 18. století (Huml, V. 1989, 109). Během výzkumu byly zachyceny pozůstatky zemnic (5), výrobních objektů (2, z toho jeden byl pozůstatkem výhně) a zásobních jam. Kromě nich byly na ploše nalezeny i pozůstatky kamenných základových zdí. Výzkum odhalil, že většina nejstarších nálezových situací náleží do průběhu 12. – 13. století (zemnice, výrobní objekty) a lze je ztotožnit s existencí osady Újezd, jejíž západní okraj dosahoval až ke Karmelitské ulici. Po zániku osady (zřejmě v pol. 13. století) byl její sídelní areál zastavěn stavbami z kamene (14. století). Též zde bylo zachyceno osídlení od vrcholného středověku (13. – 14. století) až po současnost (Zavřel, J. 1995; Draganová, J. 1981).

V letech 1983-1984 byl při výzkumu v Říční ulici čp. 539/III zachycen horizont sídelních terénů z konce 13. – 14. století, který byl navýšen z důvodu výstavby pevných jezů na Vltavě a s ní spojeným zvýšením hladiny řeky ve 2. polovině 13. století. Horizont byl tvořen střídavě vrstvami náplavů a navážek. Místo bylo evidentně místem periodických záplav a sloužilo jako shromaždiště odpadků (Tryml – Zavřel 1988b). Při výzkumu na dvoře domu v ulici Újezd čp. 423/III, ppč. 813 byly zachyceny jámy po těžbě cihlářských hlín, které byly později zasypany odpadky vzniklých při cihlářské práci. Zdá se, že cihelna na Újezdě existovala již koncem 14. století (Zavřel 1995). V roce 2001 proběhla rekonstrukce tramvajového tělesa v ulicích Újezd a Karmelitská. Při ní byly v ulici Újezd zachyceny pozůstatky výrobních objektů z 12. – 13. století, zbytky původní mladší gotické zástavby a pozůstatky nejméně sedmi pohřbených dlažeb z 12. století (Čiháková 2004). Při rekonstrukci domu na hotel v ulici Újezd čp. 421/III byly pod vrstvami a výkopy souvisejícími s provozem malostranské cihelny a vápenky (14. – 16. století) zachyceny středověké sídlištní situace (vrstvy, odpadní jámy, jímky, suterén zahloubeného domu?, sloupové jámy). Ty můžeme datovat do 12. – 14. století (Havřda 2009). Při výzkumu ve Všešrdově ulici čp. 437/III se podařilo na původním terénu zachytit více jak 1,0 m mocné souvrství splachových sedimentů, které obsahovalo pravěkou a středověkou keramiku (12. – 13. století). Další vrstvy nadloží pak náležely 14. století (Tryml, M. – Zavřel, J. 1992). Na rohu Všešrdovy a Říční ulice byly zachyceny na niveletě cca 187,00 m n. m. středověké povodňové sedimenty, ze kterých byl získán keramický materiál ze 14. a 15. století. Ve skladbě vyšších poloh se střídaly násypové vrstvy a povodně 17. a 18. století (Tryml 2009).

I v místech dřívější osady Nebovidy proběhlo několik archeologických výzkumů, které potvrdily existenci zdejšího osídlení od pravěku, přes 10. století, až do současnosti (Dragoun, Z. 1988; Draganová, J. 1981; Čiháková, J. 1994; Čiháková, J. – Zavřel, J. 1996).

Nálezy z období pravěku jsou z oblasti historických Nebovid velmi sporadické. Dodnes se nepodařilo zachytit kompaktní pravěkou nálezovou situaci. O pravěkém osídlení lokality vypovídají pouze nálezy několika pravěkých střepů, které byly zjištěny ve středověkých sídlištních vrstvách a výplních jako starší příměs. Tyto nálezy se podařilo zachytit především při výzkumu v prostoru bývalé tiskárny v Karmelitské čp. 387/III a Nebovidské ulici čp. 459/III (Havřda – Tryml 2006).

Kontinuální osídlení prostoru Nebovid je tak archeologickými výzkumy doloženo až pro období od konce 9. století po současnost.

V letech 1984-1985 byl v souvislosti s generální rekonstrukcí objektu čp. 553/III v Hellichově ulici zahájen výzkum bývalého kostela sv. Vavřince a jeho okolí. Románská fáze tohoto kostela byla zachycena již v roce 1955 V. Píšou, který ji datoval do doby po polovině

12. století (Tryml 1988). Při výše uvedeném výzkumu z roku 1984 se podařilo zachytit starší hrobové pohřebiště z 11. – 12. století, které bylo porušeno základy románského kostela a především mladšími středověkými pohřebními horizonty (Tryml 1988). Další nálezy ze stejného období pocházejí z prostoru *Karmelitské ppč. 1050*, kde byl zkoumán sled dlažeb a souvrství před vznikem města (10. – 11. století) (Čiháková, J. – Zavřel, J. 1996). V letech 2003 – 2005 byly v prostoru bývalé tiskárny v *Karmelitské čp. 387/III a Nebovidské ulici čp. 459/III* zachyceny pozůstatky několika zahloubených objektů z 10. století a výraznější sídlištní horizont z 11. – 12. století. Ten byl prezentován především několika dřevohlinitými stavbami, ale i jámami, ohništi apod. Zajímavým zjištěním bylo zachycení četných pozůstatků pyrotechnologických zařízení (výheň, pece), což hovoří pro existenci raně středověkého výrobního areálu. K tomuto horizontu patří také mírně zahloubený dům, jehož obvodové zdivo, dochované do výšky 0,5 m a vystavěné z téměř pravidelně otesaných opukových kamenů, připomínalo zdivo pražských románských kvádríkových domů (Havrda – Tryml 2006).

Při rekonstrukci domu *čp. 379/III v Karmelitské ulici* bylo zkoumáno sídlištní souvrství z 10. – 12. století, které bylo porušeno novověkými zásahy 16. – 18. století (Podliska 2004a).

V asi 100 m dlouhém výkopu kanalizace v *Hellichově ulici* (od ulice Újezd po úpatí Petřína u čp. 535/III) se podařilo ve východní části výkopů odhalit pozůstatky raně středověké komunikace. Povrch cesty byl tvořen vrstvou velkých, převážně říčních valounů, které byly uloženy na dno úvozu mírně zahloubeného do svahových hlín. Na jejím povrchu byly zřetelné vyjeté koleje. Ve výkopu byla odhalena i část pohřebiště, patřícího ke kostelu sv. Vavřince. Odkryté hroby narušily starší situace z 12. století (Havrda – Tryml 2009). Tento výzkum navazoval na starší výzkumu prováděné v tomto prostoru. Již v roce 1977 se v rýze pro plynovod podařilo zachytit sídelní horizont z 1. poloviny 13. století. Tento horizont obsahoval množství ohnišť, zahloubených jam a pícek na druhotné zpracování železa (Tryml – Zavřel 1992).

V *Hellichově ulici čp. 300/III* se při výkopu pro hydroizolaci severní obvodové zdi mateřské školky podařilo dokumentovat podložní svahové sedimenty. Ve východní části výkopu bylo odkryto historické souvrství z 12. až 1. poloviny 13. století, do kterého se zahlubovaly dvě lineární zděné konstrukce z lomové opuky pojené hlínou. Z jejich hlíněného pojiva se podařilo získat keramiku 14. století. Zdi byly překryty destrukční vrstvou, převrstvenou mohutnou navázkou se zlomky keramiky z 15. – 17. století (Havrda – Tryml 2009b).

Severně od Hellichovy ulice byl v roce 1987 proveden archeologický výzkum v *Karmelitské ulici čp. 528/III*. Ten odhalil nad podloží vrstvu pohřebního horizontu z 12. – 13. století (zřejmě náležející ke hřbitovu okolo kostela sv. Vavřince), překrytou vrstvami sídlištního charakteru. Ty obsahovaly keramiku z konce 13. nebo počátku 14. století. V nejsevernější části plochy už vrstva pohřebního horizontu zjištěna nebyla (Tryml – Zavřel 1992).

Při výzkumu prováděném v roce 2002 v ulici *Karmelitská čp. 388/III*, v místech bývalého klášterního kostela sv. Máří Magdaleny, přestavěného v 19. století na užitkový objekt, se podařilo zachytit několik jámových a kúlových objektů, datovatelných do přelomu raného a vrcholného středověku (11. – 13. století). Tyto nálezy byly překryty stavebním horizontem, který lze dát do souvislosti s pozdně středověkou a raně novověkou městskou zástavbou z doby před výstavbou barokního chrámu (Podliska 2004b).

V letech 1983 – 1985 proběhl také archeologický výzkum na ploše nádvoří Tyršova domu *čp. 450/III v Karmelitské ulici*. Při něm se podařilo zachytit souvrství splachových sedimentů, vytvořených erozí petřinských strání ve 13. století. Středověké objekty přitom byly zachyceny jen ve střední a jižní části nádvoří (dnes atletické hřiště). Většina starších objektů byla z 2. poloviny 13. století (z nich nejzajímavější pec na pálení vápna). Pouze u dvou lze připustit datování na přelom 12. a 13. století. Na ně nasedaly nálezové situace ze 14. – 18.

století (Tryml – Zavřel 1988a). Při výzkumu v prostoru tělocvičny Tyršova domu byly zachyceny doklady intenzivního osídlení 13. století. Odkryty byly pozůstatky polozemnice, ohniště a zařízení sloužící k výrobě či zpracování železa (vyhřívací výheň, tavící jámy, struska) (Tryml – Zavřel 1992).

Při výzkumu v roce 1984 v *Nosticově ulici* čp. 464/III, který byl situován do místa starého koryta Vltavy, se v sondách podařilo zachytit část objektu ze 14. století, zahloubeného do středověkých povodňových náplavů (Tryml, M. – Zavřel, J. 1992).

Na ploše čp. 385/III v *Karmelitské ulici* (klášter Pražského Jezulátka) se podařilo při výzkumu zachytit v jihovýchodním rohu dvora torzo do podloží zahloubeného středověkého objektu ze 13. století. Vše bylo překryto místy až 4,0 m mocnými novověkými nálezovými situacemi. Z nich je nejzajímavější nález podlahy středověkého nebo raně novověkého domu, tvořené kamennou dlažbou položenou přímo na podloží. Dům zanikl při požáru, který dokládá mohutná požárová vrstva obsahující velké množství prežů (Havrdá 2004). Snad se mohlo jednat o pozůstatek velkého požáru z roku 1541. Při dalších archeologických výzkumech prováděných v prostoru kláštera se podařilo zachytit již jen nálezové situace související s výstavbou a provozem kláštera v 17. – 20. století (Havrdá 2007, Havrdá 2009b).

Na ploše bývalého rekreačního domu a restaurace U Černého orla čp. 393 v *Seminářské zahradě* proběhl v roce 1996 záchranný archeologický výzkum. Navzdory předpokladům byly na ploše zachyceny vrstvy, objekty i části zdív středověkého stáří. První sídelní aktivity na lokalitě pocházely již z konce 12. století. Byla odhalena vrstva spálené organické hmoty nad jílovitým podložím, která vedle románské keramiky z konce 12. století obsahovala i stříbrný denár Šoběslava II. (1173 – 1179). Není vyloučeno, že spáleniště vzniklo při úpravě místa vypalováním porostu. Na přelomu 12. a 13. století došlo na ploše k výstavbě dvouprostorové kamenné budovy. Obytný dům byl zřejmě součástí hospodářského dvora, v jehož okolí se chovala hospodářská zvířata. Areál byl chráněn kamennou hradbou a příkopem. Zánik dvora je datován přibližně do první čtvrtiny 14. století. Někdy v tomto období došlo k vypálení domu, jeho zboření, a zřejmě i k vydrancování celého majetku dvora. Přitom přišla o život minimálně jedna osoba. Její mělký hrob se nacházel v těsné blízkosti objektu. Hospodářská zvířata byla zabita, rozporcována a snědena. Tuto událost lze s velkou pravděpodobností spojit s boji o uprázdněný český trůn po zavraždění Václava III., kdy od června roku 1310 vojsko Fridricha Míšeňského mladšího obléhalo Prahu a drancovalo její okolí. Po zániku dům již nebyl obnoven, ale osídlení polohy pokračovalo. V druhé polovině 15. století zde musel vzniknout nový dům (nacházel se mimo plochu výzkumu) o jehož existence svědčí nález množství reliéfních kamnových kachlů. Místo bylo osídleno i v 16. – 18. století. Vznik stávajícího domu čp. 393 je možno podle písemných zpráv kláštera k roku 1694 (Zavřel 2012, 95 – 97).

V letech 2013 a 2014 proběhl v rámci rekonstrukce domu čp. 428 v *ulici Újezd 34* záchranný archeologický výzkum. Při tomto výzkumu bylo zachyceno raně novověké souvrství (16. – 17. století) převážně charakteru zahradních horizontů. Možné starší nálezové situace (14. – 15. století) se s největší pravděpodobností nacházejí v úrovních, kam sledované výkopy již nezasahovaly. Důvodem pro tato tvrzení je poměrně rozsáhlý soubor druhotně uložené vrcholně středověké keramiky ve výše zmíněných raně novověkých vrstvách a nezachycení průběhu geologického podloží na většině sledované plochy (Jeřáb 2014).

J.J.

3.3. Soupis a lokalizace vybraných významných archeologických nálezů v prostoru jižní části Malé Strany (Újezd, jižní část Karmelitské ulice a okolí)

Pravěk

Karmelitská čp. 387/III a Nebovidská ulice čp. 459/III - prostor bývalé tiskárny (Obr. 12 – lokalita 1)

nález několika pravěkých střepů, které byly zjištěny ve středověkých sídlištních vrstvách a výplních jako starší příměs

viz: Havrda, J. – Tryml, M. 2006.

Újezd čp. 423/III, ppč. 813 - dvorek domu (Obr. 12 – lokalita 2)

zachyceny porušené pravěké objekty související s těžbou hlíny - hliníky

viz: Zavřel, J. 1995.

Újezd, jižně od Říční ulice – rekonstrukce tramvajové tratě (Obr. 12 – lokalita 3)

odhalena jedna pravěká sídlištní jáma

viz: Čiháková, J. 2004.

Újezd čp. 421/III - rekonstrukce domu na hotel (Obr. 12 – lokalita 4)

získána pravěká keramika (pozdní doba kamenná – starší doba bronzová – únětická kultura) jako příměs mladších vrstev. Nálezy sice nepocházely z primárních poloh, ale jejich charakter nasvědčuje, že mají přímou souvislost se zkoumaným prostorem.

Viz: Havrda, J. 2009.

Raný středověk

Hellichova ulice čp. 553/III - kostel sv. Vavřince (Obr. 12 – lokalita 5)

Románská fáze tohoto kostela byla zachycena již v roce 1955 V. Píšou, který ji datoval do doby po polovině 12. století. Při výzkumu v roce 1984 se podařilo zachytit starší hrobové pohřebiště z 11. – 12. století, které bylo porušeno základy románského kostela

Viz: Tryml, M. 1988.

Hellichova ulice (od ulice Újezd po úpatí Petřina u čp. 535/III) (Obr. 12 – lokalita 6) - 100 m dlouhý výkop kanalizace

ve východní části výkopů odkryty pozůstatky raně středověké komunikace. Povrch cesty byl tvořen vrstvou velkých, převážně říčních valounů, které byly uloženy na dno úvozu mírně zahloubeného do svahových hlín. Na jejím povrchu byly zřetelné vyjeté koleje. Ve výkopu byla odhalena i část pohřebiště, patřícího ke kostelu sv. Vavřince. Odkryté hroby narušily starší situace z 12. století.

Viz: Havrda, J. – Tryml, M. 2009.

Karmelitská čp. 375/III, ppč. 399 (Obr. 12 – lokalita 7)

při výstavbě nové vinárny v suterénu domu zachyceny zbytky sídelní vrstvy z 9. - 10. století.

viz: Čiháková, J. 1994.

Karmelitská ppč. 1050 (Obr. 12 – lokalita 8)

zachycen sled dlažeb a souvrství před vznikem města (10. - 11. století).

viz: Čiháková, J. - Zavřel, J. 1996.

Karmelitská ulice

nálezy keramiky z 11. - 12. století.

viz: Draganová, J. 1981

Karmelitská čp. 387/III a Nebovidská ulici čp. 459/III - prostor bývalé tiskárny (Obr. 12 – lokalita 1)

zachyceny pozůstatky několika zahloubených objektů z 10. století a výraznější sídlištní horizont z 11. – 12. století. Ten byl prezentován především několika dřevohlinitými stavbami, ale i jámami, ohništěmi apod. Zajímavým zjištěním bylo zachycení četných pozůstatků pyrotechnologických zařízení (výheň, pece), což hovoří pro existenci raně středověkého výrobního areálu. K tomuto horizontu patří také mírně zahloubený dům, jehož obvodové zdivo, dochované do výšky 0,5 m a vystavěné z téměř pravidelně otesaných opukových kamenů, připomínalo zdivo pražských románských kvádríkových domů

viz: Havrda, J. – Tryml, M. 2006).

Karmelitská ulice čp. 379/III - rekonstrukce domu (Obr. 12 – lokalita 9)

zkoumáno sídlištní souvrství z 10. – 12. století, které bylo porušeno novověkými zásahy 16. – 18. století

viz: Podliska, J. 2004a.

Říční ulice - kostel sv. Jana Křtitele na Prádle a přilehlý prostor nádvoří (Obr. 12 – lokalita 10)

v roce 1938 odkryta smetištní jáma, datovaná keramikou a denáry Vratislava II pravděpodobně do 11. století

viz: Huml, V. 1989.

Újezd ppč. 552 a okolí parcely dnešního čp. 609/III. (Obr. 12 – lokalita 11)

nad ulicí Újezd ve svahu Petřína cca 200 cm pod povrchem zachyceno 7 pohřbů asi z 10. století

viz: Šolle, M. 1944

Újezd – Sokolovna (Obr. 12 – lokalita 11)

keramika z 11. -12. století

viz: Reichertová, K. 1959

Újezd, jižně od Říční ulice – rekonstrukce tramvajové tratě (Obr. 12 – lokalita 3)

pravděpodobně s pohřebištěm na ploše *Újezd ppč. 552 a okolí parcely dnešního čp. 609/III.* souvisí i nález několika hrobových jam z 9. – 10. století. Ze stejného místa pocházejí i zahloubené objekty z 10. – 11. století.

viz: Čiháková, J. 2004.

Seminářská zahrada čp. 393 - bývalá restaurace U Černého orla (Obr. 12 – lokalita 22)

odhalena vrstva spálené organické hmoty nad jílovitým podložím, která vedle románské keramiky z konce 12. století obsahovala i stříbrný denár Soběslava II. (1173 – 1179). Není vyloučeno, že spáleniště vzniklo při úpravě místa vypalováním porostu.

viz: Zavřel, J. 2012.

Vrcholný středověk

Hellichova ulice (od ulice Újezd po úpatí Petřína) (Obr. 12 – lokalita 6)

v roce 1977 se výkop pro plynovod podařil zachytit sídelní horizont z 1. poloviny 13. století. Tento horizont obsahoval množství ohnišť, zahloubených jam a pícek na druhotné zpracování železa.

viz: Tryml – Zavřel 1992.

Hellichova ulice čp. 300/III – mateřská školka (Obr. 12 – lokalita 21)

při výkopu pro hydroizolaci severní obvodové zdi mateřské školky zachyceny podložní svahové sedimenty. Ve východní části výkopu odkryto historické souvrství z 12. až 1. poloviny 13. století, do kterého se zahlubovaly dvě lineární zděné konstrukce z lomové opuky pojené hlínou (14. století). Zdi překryty destrukční vrstvou, převrstvenou mohutnou navázkou se zlomky keramiky z 15. – 17. století.

viz: Havrda – Tryml 2009b.

Karmelitská ulice čp. 385/III – dvůr domu (Obr. 12 – lokalita 12)

v jihovýchodním rohu dvora zkoumáno torzo do podloží zahloubeného středověkého objektu ze 13. století.

viz: Havrda 2004.

Karmelitská čp. 387 (Obr. 12 – lokalita 1)

zachyceno pohřebiště klášterního hřbitova sv. Maří Magdalény + keramiky z období po zániku kláštera (po r. 1420)

viz: Dragoun, Z. 1988

Karmelitská čp. 388/III - v místech bývalého klášterního kostela sv. Máří Magdaleny (Obr. 12 – lokalita 13)

podařilo se zachytit několik jámových a kúlových objektů, datovatelných do přelomu raného a vrcholného středověku (11. – 13. století). Tyto nálezy byly překryty stavebním horizontem, který lze dát do souvislosti s pozdně středověkou a raně novověkou městskou zástavbou z doby před výstavbou barokního chrámu.

viz: Podliska, J. 2004b.

Karmelitská ulice čp. 450/III - Tyršův dům a jeho okolí (nádvoří, tělocvična) (Obr. 12 – lokalita 14)

nad svahovými sedimenty, vytvořenými erozí petřínských strání ve 13. století, nálezové situace ze 13. – 18. století. Středověké objekty přitom byly zachyceny jen ve střední a jižní části nádvoří (dnes atletické hřiště). Většina starších objektů byla z 2. poloviny 13. století (z nich nejzajímavější pec na pálení vápna). Pouze u dvou objektů lze připustit datování na přelom 12. a 13. století. Při výzkumu v prostoru tělocvičny zachyceny doklady intenzivního osídlení 13. století. Odkryty pozůstatky polozemnice, ohniště a zařízení sloužící k výrobě či zpracování železa (vyhřívací výheň, tavící jámy, struska).

viz: Tryml, M. – Zavřel, J. 1988a, Tryml, M. – Zavřel, J. 1992

Karmelitské ulici čp. 528/III (Obr. 12 – lokalita 20)

odhalena nad podloží vrstva pohřebního horizontu z 12. – 13. století, překrytá vrstvami sídlištního charakteru. Ty obsahovaly keramiku z konce 13. nebo počátku 14. století. V nejsevernější části plochy už vrstva pohřebního horizontu zjištěna nebyla.

viz: Tryml – Zavřel 1992.

Karmelitská ppč. 1050 (Obr. 12 – lokalita 8)

zachyceny vrstvy a dvojice hradebních zdí a příkopu (13. – 14. století)

viz: Čiháková, J. – Zavřel, J. 1996.

Nosticova ulice čp. 464/III (Obr. 12 – lokalita 7)

objekt situován do místa starého koryta Vltavy. V sondách zachycena část objektu ze 14. století, zahloubeného do povodňových náplavů.

viz: Tryml, M. – Zavřel, J. 1992.

Říční ulice čp. 539/III (Obr. 12 – lokalita 15)

zachycen horizont sídelních terénů z konce 13. – 14. století. Horizont byl tvořen střídavě vrstvami náplavů a navážek. Místo bylo evidentně místem periodických záplav a sloužilo jako shromaždiště odpadků

viz: Tryml, M. – Zavřel, J. 1988b.

Újezd čp. 421/III - rekonstrukce domu na hotel (Obr. 12 – lokalita 4)

pod vrstvami a výkopy souvisejícími s provozem malostranské cihelny a vápenky (14. – 16. století) zachyceny středověké sídlištní situace (vrstvy, odpadní jámy, jímky, suterén zahloubeného domu?, sloupové jámy). Ty můžeme datovat do 12. – 14. století.

viz: Havrda 2009.

Újezd čp. 423/III, ppč. 813 - dvorek domu (Obr. 12 – lokalita 2)

zachyceny porušené cihlářské jámy a vrstvy ze 14. století - potvrzení existence cihelny v této oblasti

viz: Zavřel, J. 1995.

Újezd čp. 425 a 426 - před domem v ulici (Obr. 12 – lokalita 16)

výkop I prořal souvrství 2. pol. 13. století s doklady řemeslné výroby v okolí (strusky, kapičky železa)

niveleta: 194,0 m n. m.

viz: Draganová, J. 1981.

Újezd čp. 425/III - dvůr objektu (Obr. 12 – lokalita 16)

zachycení sídlištního horizontu ze 12. – 1. poloviny 13. století a geologického podloží. Během výzkumu byly zkoumány pozůstatky zemnic (5), výrobních objektů (2, z toho jeden byl pozůstatkem výhně) a zásobních jam. Kromě nich byly na ploše nalezeny i pozůstatky kamenných základových zdí. Po zániku osady (zřejmě v pol. 13. století) byl její sídelní areál zastavěn stavbami z kamene (14. století). Též zde bylo zachyceno osídlení od vrcholného středověku (13. – 14. století) až po současnost.

viz: Huml, V. 1989; Zavřel, J. 1995; Draganová, J. 1981.

Újezd před a proti čp. 426 (Obr. 12 – lokalita 16)

zachyceny sídlištní situace z 2. pol. 13. století a zeď malostranského opevnění

viz: Boháčová, I. 1989

Újezd - rekonstrukce tramvajového tělesa (Obr. 12 – lokalita 3)

zachyceny pozůstatky výrobních objektů z 12. – 13. století, zbytky původní mladší gotické zástavby a pozůstatky nejméně sedmi pohřbených dlažeb z 12. století.

viz: Čiháková, J. 2004.

Všehrdova ulice ppč. 321 a parčík v Besední ulici (Obr. 12 – lokalita 17)

doklady sídlištní situace z 12. – 1. poloviny 13. století

viz: Huml, V. 1973.

Roh Všešrdovy a Říční ulice (Obr. 12 – lokalita 18)

zachyceny středověké povodňové sedimenty, ze kterých byl získán keramický materiál ze 14. a 15. století. Ve skladbě vyšších poloh se střídaly násypové vrstvy a povodně 17. a 18. století viz: Tryml, M. 2009.

Všešrdova ulice čp. 437/III (Obr. 12 – lokalita 19)

zkoumán původní terénu, na kterém leželo více jak 1,0 m mocné souvrství splachových sedimentů, které obsahovalo pravěkou a středověkou keramiku (12. – 13. století). Další vrstvy nadloží pak náležely 14. století.

viz: Tryml, M. – Zavřel, J. 1992.

Seminářská zahrada čp. 393 – bývalá restaurace U Černého orla (Obr. 12 – lokalita 22)

Na přelomu 12. a 13. století došlo na ploše k výstavbě dvouprostorové kamenné budovy. Obytný dům byl zřejmě součástí hospodářského dvora, v jehož okolí se chovala hospodářská zvířata. Areál byl chráněn kamennou hradbou a příkopem. Zánik dvora je datován přibližně do první čtvrtiny 14. století. Někdy v tomto období došlo k vypálení domu, jeho zboření, a zřejmě i k vydrancování celého majetku dvora. Přitom přišla o život minimálně jedna osoba. Její mělký hrob se nacházel v těsné blízkosti objektu. V druhé polovině 15. století zde musel vzniknout nový dům (nacházel se mimo plochu výzkumu) o jehož existence svědčí nález množství reliéfních kamnových kachlů.

viz: Zavřel, J. 2012.

Novověk

Karmelitská ulice čp. 385/III – dvůr domu (Obr. 12 – lokalita 12)

v jihovýchodním rohu dvora zkoumáno torzo do podloží zahloubeného středověkého objektu ze 13. století. Vše bylo překryto místy až 4,0 m mocnými novověkými nálezovými situacemi. Z nich je nejzajímavější nález podlahy středověkého nebo raně novověkého domu, tvořené kamennou dlažbou položenou přímo na podloží. Dům zanikl při požáru, který dokládá mohutná požárová vrstva obsahující velké množství prežů. Při dalších archeologických výzkumech prováděných v prostoru kláštera se podařilo zachytit již jen nálezové situace související s výstavbou a provozem kláštera v 17. – 20. století.

viz: Havrda 2004, Havrda 2007, Havrda 2009b.

Karmelitská ulice čp. 388/III - bývalý klášter kostela sv. Máří Magdaleny (Obr. 12 – lokalita 13)

zachyceny nálezy z 11. – 13. století, překryté stavebním horizontem, který lze dát do souvislosti s pozdně středověkou a raně novověkou městskou zástavbou z doby před výstavbou barokního chrámu

viz: Podliska, J. 2004b

Karmelitská ulice čp. 450/III - Tyršův dům a jeho okolí (Obr. 12 – lokalita 14)

nad svahovými sedimenty, vytvořenými erozí petřinských strání ve 13. století, nálezové situace ze 13. – 18. století.

viz: Tryml, M. – Zavřel, J. 1988a

Újezd čp. 423/III, ppč. 813 - dvorek domu (Obr. 12 – lokalita 2)

zachyceny novověké vrstvy a objekty

viz: Zavřel, J. 1995.

Újezd čp. 425/III - dvůr objektu (Obr. 12 – lokalita 16)

nad povrchem podloží zkoumány zbytky původního půdního pokryvu (ornice – západ), popřípadě sídlištní vrstvy ze 13. století. Vše bylo překryto sterilní vrstvou jílu a směrem k povrchu navážkami z 16. – 18. století.
viz: Huml, V. 1989

Újezd čp. 425 a 426 - před domem v ulici (Obr. 12 – lokalita 16)
výkop II zachytil na západní straně ulice ohradní zeď z 16. století
viz: Draganová, J. 1981

Karmelitská čp. 387 (Obr. 12 – lokalita 1)
zachycena studna a vrstvy z období novověku (17. - 19. století)
viz: Dragoun, Z. 1988

Roh Všešrdovy a Říční ulice (Obr. 12 – lokalita 18)
středověké povodňové sedimenty, ze kterých byl získán keramický materiál ze 14. a 15. století byly ve skladbě vyšších poloh překryty násypovými vrstvami, které se střídaly s vrstvami povodní ze 17. a 18. století.
viz: Tryml, M. 2009

Seminářská zahrada čp. 393 – bývalá restaurace U Černého orla (Obr. 12 – lokalita 22)
Místo bylo osídleno i v 16. – 18. století. Vznik stávajícího domu čp. 393 je možno podle písemných zpráv kláštera k roku 1694.
viz: Zavřel, J. 2012

čp. 428 v ulici Újezd 34 (Obr. 12 – lokalita 23)
zachyceno raně novověké souvrství (16. – 17. století) převážně charakteru zahradních horizontů, které obsahovalo i poměrně rozsáhlý soubor druhotně uložené vrcholně středověké keramiky (14. – 15. století).
viz: Jeřáb, J. 2014

J.J.

3.4. Stavebně historický vývoj polohy a jejího nejbližšího okolí

Vrch Petřín existoval jako geomorfologický objekt odnepaměti. Nejstarší zprávy však jsou spíše legendami než historicky ověřitelnými fakty. První písemná zmínka o vrchu pochází z Kosmovy kroniky z počátku 12. století. Kosmas odvozuje jméno Petřín od skal (lat. petra = skála), ale v současné době se nejvíce uvažuje o tom, že Petřín pochází od vlastního jména původního držitele tohoto území – jakéhosi Petra, resp. Petry (Zavřel 2012, 74). Z roku 1135 pochází další písemná zmínka o Petříně, respektive o existenci kostela sv. Vavřince na Petříně. V listině z tohoto roku ho kníže Soběslav I. věnoval vyšehradskému probošství. Osamoceně umístěný kostelík, vzdálený sídlištním celkům, daleko za hradbami Menšího Města, sváděl k nejrůznějším výkladům důvodů založení. Snad zde mohla svatyně vzniknout jako popravčí kostelík (Vlček 1999, 110). Vznik může souviset i s geografickou polohou na viditelném vrchu v blízkosti Hradu i s rozvíjejícím se osídlením budoucích pražských měst. Kostel postavený v místě předpokládaných pohanských ohňů je zasvěcen sv. Vavřinci, mučedníkovi, který byl upálen na roštu (Zavřel 2012, 140).

Velké stáří kostelíka potvrdil nakonec i nález románského zdiva kaple, k němuž došlo r. 1926, a znovu nálezy upřesnil R. Hlubínka r. 1934, který objevil zazděné románské okno ve věži. Již tehdy byla stavba datována před r. 1271 a zařazena do doby Soběslava I. Nepochybně se tak stalo na základě kronikářské zprávy, podle níž za děkana kapituly pražské Víta (+ 1271) proběhla přestavba dřívější, patrně dřevěné svatyně ve zděnou. Jednolodní románský kostelík

byl oproti dnešnímu chrámu zhruba třetinový a odpovídal dnešní východní části kostela (Obr. 10:1). Obklad zdíva byl proveden z pravidelných řad opukových kvádrů. V období gotiky nebyl důvod k upravování ani rozšiřování kostelíka, avšak po výstavbě opevnění Malé Strany za Karla IV. (1360 – 1363) se dosud osamělý kostel dostal do těsného sousedství s fortifikací, čímž se mu sice dostalo důležité ochrany, ale jeho dominantní postavení v krajině doznalo úhony (Obr. 3:1, 2 a 4:1, 2). Doba renesanční se na románském kostelíku podepsala menšími úpravami v interiéru, které se částečně dochovaly i po barokní přestavbě v dnešním presbytáři (Zavřel 2012, 140 – 141). Není zcela jasné, kdo v kostelíku vykonával patronátní práva. Objevují se totiž proboštové jak vyšehradské, tak svatovítské kapituly. K ustálení dochází až po Bílé hoře, kdy je právo přiřčeno svatovítské kapitule, které ostatně patřily i okolní pozemky.

O kostelíku pak na delší dobu umlkají jakékoliv zprávy. Doložena je až oprava, k níž mělo dojít zásluhou Georga Henricha z Frankensteinu r. 1590. Jednalo se o nové zaklenutí chrámu. Další oprava proběhla zásluhou císaře Ferdinanda II. po roce 1626, kdy střechu kostela poškodila bouře (Vlček 1999, 111). Poté až do první poloviny 18. století zůstává vrchol Petřina s kostelem sv. Vavřince prakticky netknutý (s výjimkou výstavby výše zmíněných úseků opevnění) (Obr. 4:2, 5:1). Tehdy díky vrcholící katolické exaltovanosti, kdy narůstal počet svatých poutí a oslavovaných svatých (v říjnu 1729 byl svatořečen Jan Nepomucký), dochází i ke změnám Petřina. Ve 30. letech 18. století se u kostela sv. Vavřince usadil kněz Norbert Saatzer, který se rozhodujícím způsobem podílel na proměně kostela v barokní poutní místo. Jeho přičiněním tu roku 1732 vyrostla kaple Božího hrobu, o tři léta později ji následovala kaple Kalvárie (Obr. 5:2 – 9:1). Směrem od Vlašské ulice bylo též vybudováno schodiště a od Strahova podél hradební zdi křížová cesta se šesti kapličkami. Příliv věřících už při první pouti z Petřina do Staré Boleslavi ukázal, že kostel sv. Vavřince je v dosavadní podobě naprosto nedostačující. Saatzer proto inicioval jeho rozšíření. Projektantem byl zřejmě K. I. Dientzenhofer. S přestavbou se začalo v roce 1739, avšak shromážděné finance byly brzy vyčerpány a stavba byla přerušena a Saatzer obviněn ze zpronevěry. Rozestavěný kostel si vzal proto do péče svatovítský probošt František ze Strahovic. Větší část přestavby pak datují účty do let 1740 – 1742. Vedl ji I. Palliardi st., kapitulní stavitel, jemuž políroval Franz Ritter. Roku 1745 byla pak stavba dokončena v podobě, která se dochovala dodnes (Vlček 1999, 111).

Architekt koncepce této přestavby vyprojektoval nový kostel na půdorysu řeckého kříže s kupolovým završením jeho středu. Prostorově byl omezen gotickým opevněním a přáním zachovat z původního kostela co možná nejvíce. Kostel tak při zachování původních konstrukcí získal typický barokní vzhled, který uprostřed vrcholí kupolí, doprovázenou z průčelního pohledu ještě dvojicí subtilních věží (Obr. 10:1 – 11).

U kostela byl zřízen také dům administrátora (čp. 342/II), nepravidelně disponovaný objekt vybudovaný kolem středověké opevňovací zdi z let 1360 – 1363 a v prostoru prachárny, tzn. někdejší věže středověké fortifikace. Jistě zde již před výstavbou nového kostela stál domek, jak vyplývá ze stížnosti zednického tovaryše Martina Rogenauera, který zde bydlel. Nakonec se ale nepohodl s administrátorem a musel domek opustit. Mohlo se ale tak stát i proto, že staré obydlí muselo být zbouráno. Ve stížnosti Rogenauer poukazyval na to, že údajně provedl – vedle nákresu kaplí – také nákres sakristie. Sakristie byla s největší pravděpodobností vybudována ještě před rozšířením kostelíka, vyplňuje totiž plochu mezi starou svatyní a hradbou. Nedaleko sakristie stála věž karlovského opevnění. Jednalo se o ní r. 1738, kdy měla být postoupena kapitule a výstavba nové prachárny se plánovala ve větší vzdálenosti od kostela. Starou věž se zavázal opravit K. I. Dientzenhofer za 200 zl. Znovu se byt administrátora upravoval okolo roku 1752.

Dům administrátora má značně nepravidelnou dispozici. Jeho vnější fasády ztratily postupnými úpravami historický vzhled a neprozrazují ani, že vznikaly v různých slohových etapách. Nejstarší součástí domu byla nepochybně věžová stavba gotického opevnění. Před

vznikem domu administrátora na této straně kostela tu existovala také sakristie. Patro nad ní a přístavek po východní straně, který sakristii spojil s věží, vznikly nepochybně v souvislosti s novou výstavbou kostela v l. 1740 – 1745. Patro nad sakristií sloužilo jako prostor pro vzácné hosty (preláty kapituly). Byla zde dvojice oratoří s předsíní, větší vytopitelný pokoj, také i převět. V druhé části objektu byl zřejmě dvoupokojový byt administrátora. Kuchyň se nacházela v přízemí (Vlček 1999, 112).

V severovýchodním sousedství kostela sv. Vavřince vyrostla po roce 1732 kaple Kalvárie. Zřejmě roku 1737 pak severně od kostela byla vystavěna kaple Božího hrobu. Kaple a nová stavba kostela sv. Vavřince vznikly jako součást nového poutního místa.

Založení kaple Kalvárie (Vzkříšení) spadá do doby, kdy se ujal správcovství kostelíka sv. Vavřince Norbert Saatzler. Podle jeho vlastního vyjádření bylo překvapivé, že tak velké město jako Praha postrádá Kalvárii. Pokud datum na fresce v interiéru (1735) odpovídá době jejího vzniku, musela být kaple již dokončena. Jako donátor fresky je uveden tehdejší kapitulní děkan a vikář Jan Maurus Václav Martin, který patrně poskytl i největší příspěvek na výstavbu kaple. Nemáme přesné zprávy o autorovi architektonického návrhu. Dlouhou dobu nemáme o kapli žádné zprávy, je docela možné, že byla opravována v souvislosti s novou výstavbou výklenkových kaplíček Křížové cesty v letech 1836 – 1838. Koncem 19. století byl stav původní průčelní barokní fresky Zmrtvýchvstání Krista již v tak špatném stavu, že r. 1897 byl M. Aleš vyzván k vyhotovení kartonu k nové výzdobě, což také umělec následujícího roku provedl. Novodobé opravy kaple proběhly v letech 1968 – 1971 a okolo roku 1995 (Vlček 1999, 64).

Kaple Božího hrobu má tradiční podobu jeruzalémského Božího hrobu a je vedle obdobné kaple na Novém Městě pražském druhou dodnes zachovanou stavbou tohoto typu v Praze. Kaple vybudovaná na základě návrhu J. F. Schora sestává z přední hranolové části, na kterou navazují liché arkády s lomenými oblouky, které vynášejí kamenné sloupky rozdílné podoby, jež mají zřejmě evokovat dojem, že stavba vznikala postupně nebo z druhotně použitých částí (Vlček 1999, 63). Poutě a procesí u sv. Vavřince trvaly až do jejich zákazu vydaného císařem Josefem II. K jejich obnově došlo teprve zásluhou nejvyššího českého purkrabího hraběte Karla Chotka v roce 1838, a to v trase nově zbudované křížové cesty se čtrnácti zastaveními (Zavřel 2012, 83, 84).

Další větší úpravy Petřína (námi sledované polohy) proběhly v roce 1891. Úpravy souvisely se Zemskou jubilejní výstavou, která měla veřejnosti představit, čeho české podnikatelstvo za sto let svého snažení dosáhlo. Výstava se sice konala na výstavišti v Holešovicích, ale zasáhla i do dalších oblastí Prahy. Organizátoři výstavy, především František Křížík, se nechaly inspirovat Světovou výstavou v Paříži z roku 1889, jejíž největší atrakcí se stala 300 m vysoká montovaná železná věž (tzv. Eiffelovka). Pořadatelé pražské výstavy si usmysleli, že podobnou věž vybudují také, a to na Petříně. Výhodou bylo, že od roku 1846 patřil vrchol Petřína do majetku pražské obce. Pražská „Eiffelovka“ měřila pouze 60 m. Plány vytvořili inženýři František Prášil a Julius Souček. Stavba začala v březnu 1891 a rozhledna byla otevřena pro veřejnost 28. června 1891. Vzhledem k strmému výstupu na Petřín byla zároveň s rozhlednou vystavěna i lanová dráha (Zavřel 2012, 85) (Obr. 9:2).

Poslední stavbou, která v období Zemské jubilejní výstavby pozměnila vrchol Petřína, bylo roku 1892 bludiště. Původně šlo o pavilon, kterým se Klub českých turistů prezentoval na holešovickém výstavišti. Díky své popularitě bylo proto bludiště přeneseno na Petřín (Zavřel 2012, 86).

J.J.

3.5. Literatura:

Bečková, K. - Fokt, M. 1996: Svědectví Langweilova modelu Prahy. Praha.

Bečková, K. 2000: Zmizelá Praha. Hradčany a Malá Strana. Praha.

- Boháčová, I. 1989:** hlášení ARÚ Praha, čj. 340/89.
- Čarek, J. 1966:** K rekonstrukci vývoje a rozlohy raně feudální Prahy, Pražský sborník historický 1966, 10 - 41.
- Čiháková, J. 1994:** hlášení ARÚ Praha, čj. 3565/94, 5615/95.
- Čiháková, J. 1995:** Karmelitská čp. 375/III in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 1992-1994, Pražský sborník historický 28, 224.
- Čiháková, J. 1999:** Malá Strana od pravěku do vrcholného středověku, In: P. Vlček a kol., Umělecké památky Prahy - Malá Strana. Praha, 11-27.
- Čiháková, J. 2004:** Újezd ppč. 1053, 1054 a 1069. in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2001-2002, Pražský sborník historický 33, 361-363.
- Čiháková, J. - Zavřel, J. 1996:** hlášení ARÚ Praha, čj. 2327/96.
- Draganová, J. 1981:** NZ v ARÚ Praha, čj. 295/81.
- Draganová, J. 1981:** hlášení ARÚ Praha, čj. 297/81.
- Drgoun, Z. 1988:** hlášení ARÚ Praha, čj. 2124/88.
- Havrdá, J. 2004:** Karmelitská čp. 385/III, in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2001-2002, Pražský sborník historický 33, 343.
- Havrdá, J. 2007:** Karmelitská - Klášter Pražského Jezulátka, in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2005-2006, Pražský sborník historický 35, 314-315.
- Havrdá, J. 2009:** Újezd čp. 421/III - Vítězná ulice čp. 420/III, in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2007-2008, Pražský sborník historický 37.
- Havrdá, J. 2009b:** Karmelitská ulice čp. 385/III - Klášter Pražského Jezulátka, in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2007-2008, Pražský sborník historický 37, 413.
- Havrdá, J. - Tryml, M. 2006:** Karmelitská ulice čp. 387/III a Nebovidská ulice čp. 459/III, in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2003-2004, Pražský sborník historický 34.
- Havrdá, J. - Tryml, M. 2009:** Hellichova ulice ppč. 1054, in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2007-2008, Pražský sborník historický 37, 411.
- Havrdá, J. - Tryml, M. 2009b :** Hellichova ulice ppč. 300/III, in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2007-2008, Pražský sborník historický 37, 411 - 412.
- Hlavsa, V. - Vančura, J. 1983:** Malá Strana - Menší Město pražské, Praha.
- Huml, V. 1973:** Osada Újezd na Malé Straně, in: Staletá Praha VI., s. 77 - 89, 644 - 664.
- Huml, V. 1989:** Archeologický výzkum v areálu bývalé osady Újezd v Praze 1, Malé Straně, Archaeologia historica 14, 109 - 122.
- Jeřáb, J. 2014:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu provedeného v souvislosti s rekonstrukcí a dostavbou bytového domu čp. 428 na pozemku parc. č. 345 při ulici Újezd č.or. 34 v k. ú. Malá Strana v Praze 1. Archiv Archaia Praha o.p.s. čj. 236/2014.
- Kupka, V. 1996:** Pevnost Praha, Architectura militaris 9, Praha.
- Lancinger, L. 1965:** Stavebně historický průzkum Prahy, pasport SÚRPMO.
- Lašťovka, M. - Lašťovková, B. 2008:** Plán Prahy a Vyšehradu na základě mapování stabilního katastru (1856). Praha.
- Píša, V. 1969:** Kostel sv. Vavřince pod Petřínem. Staletá Praha IV., 100.
- Podliska, J. 2004a:** Karmelitská ulice čp. 379/III. in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2001-2002, Pražský sborník historický 33, 342-343.
- Podliska, J. 2004b:** Karmelitská ulice čp. 388/III. in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2001-2002, Pražský sborník historický 33, 343-344.
- Reichertová, K. 1959:** NZ ARÚ Praha čj. 2860/59.
- Ruth, F. 1904:** Kronika královské Prahy a obcí sousedních, díl 3., Praha, 1068-1069.
- Šolle, M. 1944:** NZ ARÚ Praha, čj. 420/44.

- Tomek, V. V. 1855 - 1901:** Dějepis města Prahy I - XII.
- Tryml, M. 1988:** Hellichova ulice. In: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 1983-1986, Pražský sborník historický 21, 183 - 184.
- Tryml, M. 2009:** Všešrdova ulice čp. 562/III, in: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2007-2008, Pražský sborník historický 37.
- Tryml, M. – Zavřel, J. 1988a:** Karmelitská ulice. In: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 1983-1986, Pražský sborník historický 21, 185.
- Tryml, M. – Zavřel, J. 1988b:** Říční ulice. In: Zd. Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 1983-1986, Pražský sborník historický 21, 185 - 186.
- Tryml, M. – Zavřel, J. 1992:** K počátkům středověkého osídlení jižní části Malé Strany, Staletá Praha XXII., 109 – 126.
- Vavřinec z Březové - edice 1979:** Husitská kronika, s. 121.
- Vlček, P. - Sommer, P. - Foltýn, D. 1997:** Encyklopedie českých klášterů, Praha, s. 466 - 482.
- Vlček, P. a kol. 1999:** Umělecké památky Prahy. Malá Strana. Praha.
- Wirth, Z. 1948:** Zmizelá Praha, 5, Opevnění, Vltava a ztráty na památkách 1945, Praha.
- Zavřel, J. 1995:** hlášení ARÚ 1645/95.
- Zavřel, J. a kol. 2012:** Pražský vrch Petřín.

4. Okolnosti a cíl výzkumu

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou č. akce 1/4/N62/00, obnova vodovodního řadu ul. Petřínské sady, Praha 1 – 1. etapa, na pozemku parc. č. 928/1 v ulici Petřínské sady v katastrálním území Malá Strana v Praze 1. Během ní došlo k větším stavebním a především výkopovým pracím (zhloubení těles kanalizace do stávajícího povrchu polohy, pod úroveň zachyceného geologického podloží). Zapuštění těchto nových staveb do geologického podloží beze zbytku zničí veškeré historické nadloží v jejich prostoru. Stavební činností budou prakticky zlikvidovány veškeré antropogenní vrstvy historického nadloží pod úroveň geologického podloží.

Záchranný archeologický výzkum formou odborného archeologického dohledu měl především ověřit přítomnost archeologických památek porušených stavební činností a v takovém případě přistoupit k jejich záchrane a dokumentaci s důrazem na možnost identifikace (či absence) lidských historických sídlištních aktivit a především na dokumentaci rozsahu, stupně zachování, konstrukce, stavebního vývoje a stavební podoby dochovaných historických objektů. Výzkum sledoval také širší tematické okruhy spojené s dlouhodobým studiem nejen pravěkého, ale především středověkého a raně novověkého osídlení této části Prahy s tím, že kladl důraz především na možnost identifikace (či absence) předlokačních a lokačních sídlištních aktivit.

J.J.

5. Metoda výzkumu

Archeologický výzkum probíhal formou dohledu při vlastních výkopových pracích.

Terénní část výzkumu byla synchronizována s průběhem stavby a probíhala v několika fázích v období od 25. května do 14. června roku 2018. Po ukončení jednotlivých terénních částí probíhalo zpracování výzkumu do nálezové zprávy, které bylo ukončeno 10. srpna roku 2018.

Vzhledem k většímu rozsahu stavebních prací a omezeným finančním možnostem výzkumu nemohl záchranný archeologický výzkum prováděný formou dohledu zdokumentovat detailně všechny nálezové situace zachycené v celé délce výkopů. Zaměřil se

proto na části výkopů, prováděných formou otevřeného liniového výkopu, které protnuly zajímavé archeologické situace. Tyto liniové výkopy zachovávaly po celé své délce prakticky neměnné rozměry. Šířka výkopů byla cca 1,0 m, hloubka se měnila dle potřeby stavby a pohybovala se v rozmezí od 1,0 až po 2,0 m od stávajícího povrchu.

Jednotlivé zachycené stratigrafické jednotky (vrstvy, výkopy) zachycené ve výkopech byly zkoumány jednak průběžně v souladu s postupem výkopových prací, a poté i prostřednictvím začištěných profilů (stěn výkopů) vybraných terénních situací poskytujících průkazné informace. Po vykopání byly jednotlivé stěny sond začištěny a vybrané profily byly posléze ověřovány za účelem získání datovacího materiálu (keramika). Všechny dohledované výkopy byly zdokumentovány fotograficky (Obr. 17:1 – 18:2).

Výjimku tvořil otevřený výkop, kde výzkum zachytil významné archeologické situace, které si vyžádaly detailnější archeologickou dokumentaci. Jednalo se o výkop v prostoru severovýchodně od východního okraje kostela sv. Vavřince na Petřině. Tento výkop vedl přibližně jižním směrem od chodníku před dnešní budovou Bludiště, západně podél schodiště ke kapli Kalvárie k bývalému domu administrátora (čp. 342/II). Vzhledem k omezeným časovým a hlavně finančním prostředkům bylo přistoupeno po částečném ručním vykopání pracovníky stavby k odbornému průzkumu asi 5,0 m dlouhého úseku (cca mezi schodištěm ke kapli Kalvárie na severu a vrátky ke dvorku u domu čp. 342/II na jihu). Zde došlo po odstranění betonových povrchů a části novověko recentních navážek na niveletách okolo 324,5 m n. m. k zachycení dochovaných intaktních archeologických situací. Odstraňování betonových povrchů a novověko recentních navážek probíhalo ručně pracovníky stavby za dohledu archeologa. Následně bylo provedeno ruční začištění skryté plochy pracovníky naší společnosti až na čisté horní partie dochovaného historického nadloží. Sledovaný úsek výkopu pro vodovod dostal označení jako sonda 1 (dále v textu převážně označován jako S1). Zachované kulturní souvrství bylo v S1 zkoumáno postupně po přirozených vrstvách až na úroveň geologického podloží.

Během terénní části výzkumu byly odkryté archeologické situace, výkopy, stavební konstrukce i výrazné vrstvy dokumentovány kresebně, fotogrammetricky i fotograficky v jednotlivých stratigrafických horizontech v měřítku 1:10 (Obr. 15 a 16) a po dokončení výzkumu byl dokumentován východní vertikální řez (stěna výkopu) v měřítku 1 : 20 (Obr. 14).

V průběhu výzkumu byly v rámci souvrství v sondě 1 identifikovány charakteristické specifické stratigrafické jednotky (uloženiny, výplně, výkopy, stavební konstrukce) v různých výškových úrovních a následně plošně kresebně a fotogrammetricky (Obr. 15, 16) i fotograficky (Obr. 19:1 – 35:2) dokumentovány (u objektů - hrobů, pokud to situace umožnila, nejdříve před vybráním a následně po jejich vybrání). Po odebrání stratigrafických jednotek na povrch geologického podloží náplav bylo dno výkopu začištěno a kresebně i fotogrammetricky dokumentováno. Fotogrammetrické data pořízené v rámci terénní části výzkumu byla v průběhu zpracování natransformována do geodetických měření a následně digitalizována do podoby kresebné dokumentace (J. Růžicka).

Terénní kresebná dokumentace (tj. půdorys sondy s odhalenými archeologickými situacemi; vertikální řez) byla prováděna v měřítku 1:20 (Obr. 14; tisk bez měřítka s grafickým měřítkem). Celkový půdorysný plán byl tisknut v měřítku 1:100 (Obr. 13). Vertikální řez archeologickými souvrstvími byl veden na východním okraji sondy. V průběhu výzkumu byly jednotlivé archeologické jednotky (stratigrafické jednotky) v rámci sondy dokumentovány na kontextové listy – typizované kontextuální karty, vytvořených na základě metodického manuálu k provádění archeologických výzkumů a vycházejících z kontextuální stratigrafické metody. Kontextové listy obsahovaly veškeré dostupné informace o dané stratigrafické jednotce. V průběhu výzkumu byly rozlišovány čtyři druhy stratigrafických jednotek: vrstva, výkop, hrob, zeď. Kompletní zápisy z kontextuálních karet jsou uloženy v databázi Kontlist v databázovém SW Acess 2.1., v němž je možno získat všechny dostupné

informace o všech stratigrafických jednotkách prozkoumaných během výzkumu. Databáze metodicky vychází z manuálu pro vedení terénního výzkumu, který byl postupně vytvořen v rámci naší společnosti pro účely vedení terénního výzkumu a přehledného uchovávání informací získaných archeologickými výzkumy. Výpis z této databáze je součástí kapitoly 7. Popis terénní situace. Součástí každého kontextového listu byla stratigrafická matice, která schematizovala konkrétní nálezovou situaci každé stratigrafické jednotky. Vzhledem k poměrně jednoduché nálezové situaci nebyla vyhotovena stratigrafická matice v podobě „Harrisových diagramů“.

Kromě dokumentace stratigrafických jednotek na kontextové listy byla během výzkumu pořizována klasická terénní dokumentace. Významné situace a vertikální řez byly kresebně dokumentovány v měřítku 1:10 a 1:20 (celkem 2 situační plány a 1 vertikální řez; Obr. 14 - 16). Vedle kresebné dokumentace byla v průběhu výzkumu pořizována četná fotografická dokumentace (Obr. 19:1 – 35:2). V případě ojedinělých stratigrafických jednotek (hroby, zděné konstrukce), vyžadujících vysoce pracnou kresebnou dokumentaci, která neposkytuje dostatečně věrohodné a autentické zachycení skutečné nálezové situace, byla pro tyto účely použita metoda vertikální jednosnímkové fotogrammetrie ze šikmé mobilní základny s následnou vektorizací transformovaných digitálních snímků v PC. V terénu byl pořízen pokud možno maximálně svislý snímek archeologické situace se sítí trojúhelníků tvořených vlíčovacími body, které byly zaměřeny totální stanicí do absolutních souřadnic. Snímek byl následně v PC spojen s geodetickým zaměřením dané situace a fotografický podklad byl následně standardně digitalizován do podoby kresebné dokumentace (půdorysné plány).

Vedoucím výzkumu byl Jan Jeřáb, který vedl terénní část výzkumu, revidoval terénní dokumentaci v terénu, prováděl zpracování výzkumu a podává tuto zprávu. Dokumentaci v terénu prováděli vedle vedoucího výzkumu i asistenti archeologického výzkumu Jan Poledne a David Polcar. Geodetické práce a jejich zpracování a vyhodnocení dodávala firma Jan Růžička.

Ze zachycených archeologických stratigrafických jednotek byly v průběhu výzkumu separovány a vyzdviženy mobilní archeologické nálezy. Stratigrafické jednotky (vrstvy – uloženiny, výkopy, stavební konstrukce, hroby) byly číslovány čtyřmístným číslem, u kterého první číslo označuje situování sondy na ploše výzkumu (umístění sondy), další tři čísla potom určují pořadové číslo stratigrafické jednotky, pod nímž byly evidovány archeologické nálezy pocházející z této konkrétní stratigrafické jednotky. Po ukončení terénní fáze výzkumu byly veškeré vyzdvižené mobilní archeologické nálezy umyty a očíslovány číslem výzkumu (P036/2018), číslem sondy a čísly stratigrafických jednotek. Následně byly všechny nálezy předběžně datovány. Datování prováděl vedoucí výzkumu Jan Jeřáb za odborné spolupráce s Vojtěchem Kašparem. V rámci vyhodnocení výzkumu byly využity rekonstrukční a historické mapy území této části Malé Strany (Obr. 3:1 – 9:2) a zkoumaná plocha byla do těchto map vyznačena.

J.J.

6. Zaměření výzkumu

V průběhu výzkumu byla prováděna plošná nivelace jednotlivých dokumentovaných situací a úrovní lidských aktivit nivelačním přístrojem pracovníky archeologického výzkumu. Dokumentovaný východní vertikální řez (následně překreslený v měřítku 1 : 20) byl zaměřen polohově i výškopisně. Veškeré výstupy přístrojových měření (včetně nivelovaných nadmořských výšek) byly ve finále proloženy do kresebných plánů jednotlivých dokumentovaných archeologických situací a do vertikálního řezu (Obr. 14 - 16). Terénní grafická dokumentace (tj. vertikální řez i půdorysná dokumentace jednotlivých stratigrafických horizontů v ploše) byla prováděna v měřítku 1:10 (Obr. 15 a 16) a 1:20 (Obr.

14). Dále byl vypracován celkový plán zkoumané plochy s polohou sondy a dokumentovaného vertikálního řezu v měřítku 1 : 100 (Obr. 13).

Archeologické situace byly průběžně geodeticky zaměřovány pracovníky firmy Jan Růžička za pomoci totální stanice Sokkia SET 630R s automatickou registrací dat ve III. třídě přesnosti. Zaměření bylo provedeno v polohovém systému S-JTSK a výškopisném systému ČSJNS/Bpv (Balt). Polohový i výškový systém byl převzat z mapového podkladu dodaného investorem. Naměřená data (plocha výzkumu, poloha dokumentovaného vertikálního řezu a sondy) byla zpracována na PC a zakreslena do historických plánů (Obr. 3 - 9) i současné katastrální mapy (Obr. 1 a 13).

J.J.

7. Popis terénní situace

Záchranný archeologický výzkum nemohl pokrýt vzhledem k velikosti a rozdílnému provádění výkopových prací celou zkoumanou polohu. Detailně se proto zaměřil na výkopy, ve kterých se podařilo zachytit dochované archeologické situace. Výkopové práce byly prováděny převážně mechanizací (bagrování), ale část jich byla prováděna ručně (výkopy v okolí kostela sv. Vavřince). Rozměr otevřených liniových výkopů se pohyboval cca okolo hloubky 1,0 – 2,0 m a šířce cca 1,0 m. Přístupné stěny všech přístupných výkopů byly začištěny, dokumentovány a ovzorkovány, v případě výkopů s dochovaným starším historickým zvrstvením došlo i k detailnímu záchrannému archeologickému výzkumu (odborné vykopání) a detailnější kresebné, fotografické a geodetické dokumentaci.

Největší pozornost byla věnována samozřejmě výkopu v prostoru v těsném okolí kostela sv. Vavřince na Petříně, ale i ostatní části byly podrobně zdokumentovány. Díky velkému rozsahu výkopů se podařilo zachytit dvě výrazně se od sebe lišící nálezové situace.

Prakticky ve všech sledovaných výkopech byla zachycena obdobná nálezová situace. Pod současnou povrchovou vrstvou travního drnu a ornice se v některých místech (především jižní a západní části polohy) nacházely pozdně novověké vyrovnávací vrstvy o maximální mocnosti 0,5 m. Ty nasedaly na místy dochované podložní jílovito opukové svahovinové vrstvy, které přecházely přímo v opukovou skálu v horních partiích značně zvětralou (Obr. 17:1 – 18:2).

Sonda 1

Zcela jiná nálezová situace byla výzkumem zkoumána ve výkopu prováděném v těsném sousedství kostela sv. Vavřince. Tento výkop vedl přibližně jižním směrem od chodníku před dnešní budovou Bludiště, západně podél schodiště ke kapli Kalvárie k bývalému domu administrátora (čp. 342/II). Vzhledem k omezeným časovým a hlavně finančním prostředkům bylo přistoupeno po částečném ručním vykopání pracovníky stavby k odbornému průzkumu asi 5,0 m dlouhého úseku (cca mezi schodištěm ke kapli Kalvárie na severu a vrátky ke dvorku u domu čp. 342/II na jihu). Zde došlo po odstranění betonových povrchů a jejich podsypů (č.s.j. 1001 a 1002) a části novověko recentních navážek na niveletách okolo 324,5 m n. m. k zachycení dochovaných intaktních archeologických situací

Tyto intaktní archeologické situace byly ve svých horních partiích tvořeny poměrně mohutným souvrstvím jílovitopísčitých hlín (cca 90 – 100 cm; č.s.j. 1009), které obsahovaly velké množství lidských kostí, uložených v neanatomické poloze, které se koncentrovaly především do jejich spodních partií (Obr. 20:1, 2). V severní části sondy se do tohoto souvrství zahluboval novověko recentní výkop č.s.j. 1006 (výplň č.s.j. 1005) o šířce cca 60 cm a minimální hloubce 120 cm, který zasahoval až pod dokopanou úroveň sondy 1 (Obr. 29:1). Jižně k němu přiléhal další, tentokrát recentní výkop pro dešťovou kanalizaci č.s.j. 1004 (výplň č.s.j. 1003) o šířce cca 40 cm a hloubce asi 60 cm (dno na niveletě cca 324,25 m n.

m.)(Obr. 22:1, 31:1). Souvrství 1009 bylo značně narušeno i v jižní části sondy 1. Tuto část sondy vyplňoval až na její dokopané dno rozsáhlý novověko recentní výkop č.s.j. 1008 (výplň č.s.j. 1007) pro původní vodovod z 2. poloviny 19. Století (Obr. 26:1 - 27:1, 29:2, 35:1, 2).

Mezi výkopy 1006 a 1008 byl pak pod souvrstvím 1009, při námi prováděném výzkumu, zachycen pozůstatek s největší pravděpodobností raně novověkého částečně etážového pohřebiště, jehož dochované horní partie byly zachyceny na niveletách okolo 324,00 m n. m (Obr. 27:2, 29:1 - 30:2, 33:1 - 34:2). Pohřebiště bylo prezentováno v terénu dobře rozlišitelnými pěti hroby (H1 - H5) a pohřebním horizontem č.s.j. 1010 (ve výkopu č.s.j. 1022), který ale též může být pozůstatkem dalších několika hrobových jam v superpozici, které ale nebylo možno v rámci výzkumu rozlišit. Pohřební horizont č.s.j. 1010 byl tvořen asi 20 - 25 cm mocnou žlutošedou písčitou hlínou s minimem opukových kamenů, která obsahovala četné zlomky lidských kostí a zetlelé dřevo z rakví (Obr. 27:2, 30:1,2 a 33:1 - 34:1).

Výzkum zachytil pouze nejspodnější partie (dna nejhlubších hrobových jam) tohoto pohřebiště. Vedle pohřebního horizontu to bylo výše zmíněných pět hrobových jam.

Hrob 1 (H1, výkop č.s.j. 1012, výplň č.s.j. 1011, Obr. 21:1, 22:1 - 23:1, 24:1, 25:1) se nacházel v severní části sondy 1. Výzkum z něj zachytil asi 15 cm jeho spodních partií (dno na niveletě cca 323,80 m n. m.). Jednalo se o asi 45 cm široký výkop vedoucí v hlavní ose ve směru V - Z. Na jeho dně byly zachyceny kosterní pozůstatky dospělého jedince uloženého v anatomické poloze na zádech, s hlavou k západu. Zkoumána z něj horní část těla od loktů k hlavě. Zbytek hrobové jámy mimo zkoumaný výkop pro vodu - pokračuje východním směrem (Obr. 14, 21:1, 22:1 - 23:1, 24:1, 25:1). Pohřeb evidentně proveden v dřevěné rakvi. Získáno několik železných hřebů a zetlelé dřevo z rakve. Hrob 1 porušuje hroby 2 a 5 (Obr. 14).

Hrob 2 (H2, výkop č.s.j. 1014, výplň č.s.j. 1013) byl zkoumán v severní části sondy 1 a byl porušen hrobovou jámou hrobu 1. Výzkum z něj zachytil asi 25 - 30 cm spodních partií (dno na niveletě cca 323,70 m n. m.). Jednalo se o asi 60 cm široký výkop vedoucí v hlavní ose ve směru V - Z. Na jeho dně byly zachyceny kosterní pozůstatky dospělého jedince uloženého v anatomické poloze na zádech, s hlavou k západu. Zkoumány z něj spodní partie skeletu. Dochovány spodní končetiny (stehenní kosti a části kostí holení a lýtkových), prsty horních končetin v klíně. Zbytek hrobové jámy mimo zkoumaný výkop pro vodu - pokračuje západním směrem (Obr. 28:1, 2, 30:2). Pohřeb evidentně proveden v dřevěné rakvi. Získáno několik železných hřebů a zetlelé dřevo z rakve. Hrob 2 porušuje hrob 5.

Hrob 3 (H3, výkop č.s.j. 1016, výplň č.s.j. 1015) byl zkoumán ve střední části sondy 1 asi 40 cm jižně od jižního okraje hrobu 2. Horní úrovně porušeny vrstvou 1010, výzkum z něj zachytil asi 10 cm spodních partií (dno na niveletě cca 323,60 m n. m.). Jednalo se o asi 40 cm široký výkop vedoucí v hlavní ose ve směru V - Z. Na jeho dně byly zachyceny kosterní pozůstatky dospělého jedince uloženého v anatomické poloze na zádech, s hlavou k západu. Zkoumány z něj horní partie skeletu od krku po lokte, lebka evidentně odstraněna mladšími zásahy (výkopy). Zbytek hrobové jámy mimo zkoumaný výkop pro vodu - pokračuje východním směrem. Pohřeb evidentně proveden v dřevěné rakvi. Získáno několik železných hřebů a zetlelé dřevo z rakve (Obr. 23:1 - 25:2).

Hrob 4 (H4, výkop č.s.j. 1018, výplň č.s.j. 1017) se nacházel v jižní části sondy 1 a jeho jižní část porušoval novověko recentní výkop 1008. Navíc v sondě 1 se z něj podařilo zachytit pouze jeho západní okraj. Výzkum z něj zachytil asi 20 cm spodních partií (dno na niveletě cca 323,80 m n. m.). Jednalo se o asi 50 cm široký výkop vedoucí v hlavní ose ve směru V - Z. Na jeho dně byly zachyceny kosterní pozůstatky dospělého jedince uloženého v anatomické poloze na zádech, s hlavou k západu. Dochována z něj pouze pravá pažní kost, ostatní části odstraněny mladšími výkopy, popřípadě zbytek hrobové jámy mimo zkoumaný výkop pro vodu - pokračuje východním směrem (Obr. 26:1 - 27:1). Pohřeb byl evidentně proveden v dřevěné rakvi. Získáno několik železných hřebů a zetlelé dřevo z rakve.

Hrob 5 (H5, výkop č.s.j. 1021, výplň č.s.j. 1020) se nacházel v severní části sondy 1 a byl značně poškozen hroby 1 a 2. Zkoumána z něj tak byla pouze jeho severní část. Nelze určit šířku hrobové jámy, dochováno jen asi 25 – 30 cm spodních partií (dno na niveletě cca 323,70 m n. m.). Jednalo se o hrobovou jámu vedoucí v hlavní ose ve směru V – Z. Na jeho dně byly zachyceny kosterní pozůstatky dospělého jedince uloženého v anatomické poloze na zádech, s hlavou k západu. Dochována z něj pouze levá stehenní kost a levé předloktí, ostatní části odstraněny hrobem H1 a H2 (Obr. 31:1 – 32:2). Pohřeb byl evidentně proveden v dřevěné rakvi. Získáno několik železných hřebů a zetlelé dřevo z rakve.

Většina hrobových jam, pohřební horizont č.s.j. 1010 a souvrství č.s.j. 1009 se zahlubovaly či nasedaly přímo na geologické podloží, tvořené zvětralou opukovou skálou (č.s.j. 1019) (Obr. 24:1 – 26:2 a 33:1 – 34:2). Z výplní hrobových jam (tvořených vedle lidských kostí převážně světle šedou jílovitou hlínou s příměsí písku) a pohřebního horizontu 1010 se podařilo separovat vedle výše zmíněných železných hřebů z rakví i bronzové medailonky z růženců a druhotně uložené zlomky středověké keramiky datovatelné na přelom 12. a 13. století.

Přehled stratigrafických jednotek zachycených a zkoumaných v sondě 1:

- 1001 – současný asfaltový povrch
- 1002 – štěrkopísek s příměsí betonu, podsyp pod povrchovým asfaltem
- 1003 – světlý písek až štěrkopísek, výplň výkopu 1004
- 1004 – výkop pro recentní dešťovou kanalizaci
- 1005 – středně ulehlá, šedohnědá, písčitá jílovitá hlína, četné opukové kameny do 20 cm, sporadické lidské kosti, uhlíky, zlomky prejzů a cihel, pecky maltoviny do 5 cm, výplň výkopu 1006
- 1006 – novověko recentní výkop (pro vodovod?)
- 1007 – středně ulehlá, šedá, písčitojílovitá hlína s velkou příměsí opuky a lomových kamenů (občas i se zbytky malty), občas lidské kosti, zetlelé dřevo, uhlíky, prejzy, cihly, výplň výkopu 1008
- 1008 – novověko recentní výkop pro vodovod
- 1009 – středně ulehlá, šedožlutá až světle hnědá písčitá hlína s větší příměsí jílu, velká příměs opukových kamenů do 25 cm, velmi četné lidské kosti v neanatomické poloze, občas hrudky maltoviny a zlomky prejzů, četné zetlelé dřevo – zbytky rakví (vyrovnávací novověký horizont – překopané etažové pohřebiště)
- 1010 – středně ulehlá, žlutošedá písčitá hlína s minimem kamenů, četné zlomky lidských kostí a zetlelé dřevo z rakví – raně novověký pohřební horizont (?)
- 1011 – světle šedá jílovitá hlína s příměsí písku (výplň hrobové jámy 1012)
- 1012 – hrobová jáma (hrob 1)
- 1013 – světle šedá jílovitá hlína s příměsí písku (výplň hrobové jámy 1014)
- 1014 – hrobová jáma (hrob 2)
- 1015 – světle šedá jílovitá hlína s příměsí písku (výplň hrobové jámy 1016)
- 1016 – hrobová jáma (hrob 3)
- 1017 – světle šedá jílovitá hlína s příměsí písku (výplň hrobové jámy 1018)
- 1018 – hrobová jáma (hrob 4)
- 1019 – geologické podloží, zvětralá opuková skála
- 1020 – světle šedá jílovitá hlína s příměsí písku (výplň hrobové jámy 1021)
- 1021 – hrobová jáma (hrob 5)

J.J.

8. Zhodnocení výsledků výzkumu

Záchranný archeologický výzkum provedený při obnově vodovodního řadu ul. Petřínské sady, Praha 1 – 1. etapa, na pozemku parc. č. 928/1 v ulici Petřínské sady v katastrálním území Malá Strana v Praze 1 přinesl nečekané a velice zajímavé výsledky. Výzkum potvrdil existenci dochovaného zvrstvení historického nadloží na jeho určité části. Výjimku představují větší novověká až novověkorecentní narušení. Při vyhodnocení tohoto výzkumu bylo nezbytné přistoupit k důkladné archivní rešerši, zaměřené na rekognoskaci dosavadních znalostí o historickém a stavebním vývoji parcel situovaných v této části Prahy.

Vzhledem k nálezům z blízkého okolí (viz kapitola 3. Historie naleziště) nebylo možné na předmětné ploše zcela vyloučit možnou přítomnost pravěkého osídlení a existenci intaktního a intenzivního předlokačního osídlení 12. a 13. století, jehož existence byla i díky výsledkům námi provedeného výzkumu jednoznačně prokázána. Jeho výskyt v této části města nebyl až tak překvapivý, což dokládají i první písemné zmínky k této lokalitě. Dokladem toho je i nález osídlení - dvorce situovaného východně od námi sledované polohy (*Seminářská zahrada* čp. 393 – bývalá restaurace U Černého orla (Obr. 12 – lokalita 22)).

Vedle těchto vrcholně středověkých nálezů výzkum doložil i přítomnost raně a pozdně novověkých situací na předmětné ploše. Především nález raně novověkých situací a především pozůstatků etážového pohřebiště z tohoto období je pak pro nás velmi překvapivý.

Důležité výsledky, i když částečně omezené rozsahem stavby, přinesl výzkum i pro poznání geologické skladby sledovaného území. Potvrdil a rozšířil nám závěry o geologickém podloží v okolí. Výzkum zachytil především horní partie geologického podloží, reprezentované zde pozůstatky jílovitých svahovinových sedimentů, které nasedaly na zvětralé skalní opukové podloží.

Prakticky v celém sledovaném prostoru výzkum zachytil obdobnou nálezovou situaci. Pod současnou povrchovou vrstvou travního drnu a ornice se v některých místech (především jižní a západní části polohy) nacházely pozdně novověké vyrovnávací vrstvy o maximální mocnosti 0,5 m. Ty nasedaly na místy dochované podložní jílovito opukové svahovinové vrstvy, které přecházely přímo v opukovou skálu v horních partiích značně zvětralou. Nadmořská výška stávajících povrchů sledované polohy se v průběhu výzkumu nacházela na úrovních cca 320,00 m n. m. (severní část polohy) - 325,00 m n. m. (jihovýchodní část polohy).

Zcela jiná nálezová situace byla výzkumem zkoumána ve výkopu prováděném v těsném sousedství kostela sv. Vavřince. Tento výkop vedl přibližně jižním směrem od chodníku před dnešní budovou Bludiště, západně podél schodiště ke kapli Kalvárie k bývalému domu administrátora (čp. 342/II). Výzkum zde odhalil intaktní archeologické situace, které byly ve svých horních partiích tvořeny poměrně mohutným souvrstvím jílovitopisčitých hlín (cca 90 – 100 cm; č.s.j. 1009; spodní partie na niveletě okolo 324,00 m n. m.), které obsahovaly velké množství lidských kostí, uložených v neanatomické poloze, které se koncentrovaly především do jejich spodních partií. Pod souvrstvím 1009 byl pak zkoumán pozůstatek s největší pravděpodobností raně novověkého částečně etážového pohřebiště, jehož dochované horní partie byly zachyceny na niveletách okolo 324,00 m n. m a spodní v rozmezí cca 323,60 – 323,80 m n. m. Pohřebiště bylo prezentováno v terénu dobře rozlišitelnými pěti hroby (H1 – H5) a pohřebním horizontem č.s.j. 1010, který ale též může být pozůstatkem dalších několika hrobových jam v superpozici, které ale nebylo možno v rámci výzkumu rozlišit. Ve všech pěti hrobech byl identifikován pohřeb dospělého jedince uloženého v anatomické poloze na zádech ve směru V – Z, s hlavou k západu. Všechny doložené pohřby byly provedeny v dřevěných rakvích, jejichž dokladem je viditelné zetlelé dřevo a velké množství železných hřebů.

Bohužel přesná datace vzniku a existence pohřebiště není možná, protože pohřebiště bylo odhaleno pouze torzovitě a z hrobových jam nebyl získán žádný významný datovatelný

archeologický materiál. Vedle výše zmíněných železných hřebů obsahovaly výplně hrobových jam občas pozůstatky růženců, reprezentované částečně zkorodovanými bronzovými přívěsky (kulatého tvaru o průměru cca 2 cm s ouškem). Vzhledem k tomu, že v době vyhotovení této nálezové zprávy ještě nedošlo k jejich vyčištění a konzervaci, nelze přesně určit jejich podoba a tudíž ani doba vzniku. Hypoteticky se můžeme domnívat, a to na základě stylu pohřbů (pohřby v dřevěných rakvích, při orientaci všech hrobů V- Z), okolní nálezové situace (hroby porušeny a překryty mohutnými novověkými navážkami a zásahy zřejmě z poloviny 18. století) a historickému rozboru písemných a ikonografických pramenů (viz kapitola 3. Historie naleziště), že námi provedený výzkum částečně odkryl pozůstatky minimálně raně novověkého pohřebiště (16. – 17. (?) století), které existovalo v okolí kostela sv. Vavřince na Petříně a muselo zaniknout nejpozději před či při radikální barokní přestavbě kostela v letech 1739 – 1745. Že pohřebiště nefungovalo po tomto datu, jasně hovoří i mohutné souvrství č.s.j. 1009, který můžeme považovat částečně za zánikový horizont tohoto pohřebiště. Toto souvrství s největší pravděpodobností souvisí se zemními úpravami povrchu polohy (vyrovnáním) v 18. století, kdy kostel sv. Vavřince nabývá na významu jako kostel poutní a kdy v jeho okolí vznikají kaple Božího hrobu a Kalvárie. Zemní úpravy jsou pak zřejmě důsledkem potřeby komunikačního propojení výše uvedených staveb a vzniku plochy pro uskutečňování značně početných poutí a procesí.

Z výplní hrobových jam byl taktéž získán i menší soubor raně až vrcholně středověké keramiky z konce 12. a ze 13. století, která v nich byla evidentně uložena druhotně. To jasně hovoří o tom, že poloha byla intenzivněji osídlena již v tomto středověkém období. Ale stopy tohoto osídlení pravděpodobně zanikly při existenci námi zachyceného pohřebiště, jehož počátky ale díky tomu můžeme posunout až do průběhu středověku.

Námi prováděný záchranný archeologický výzkum překvapivě rozšířil naše znalosti o historickém vývoji vrchu Petřína. Částečně potvrdil závěry v okolí prováděných archeologických výzkumů a i závěry námi provedeného stavebně-historického rozboru (viz Kapitola 3.). Potvrdil, že v prostoru v okolí kostela sv. Vavřince na Petříně existovalo historické osídlení již na konci 12. a ve 13. století. Výzkum dále překvapivě odhalil, že okolí kostela bylo minimálně v raném novověku využíváno jako pohřebiště (hřbitov), přičemž doba jeho vzniku a provozu může být i výrazně dřívějšího data (můžeme uvažovat i o středověkém původu hřbitova). Výzkum dále ukázal, že v 18. století, při přestavbě kostela sv. Vavřince a jeho okolí, prošla plocha velkou proměnou a dostala vzhled, který se prakticky dochoval až do dnešní doby.

Provedený záchranný archeologický výzkum jasně ukázal, že v oblasti vrcholu Petřína se i přes pozdně novověké a recentní úpravy a zásahy dochovalo minimálně raně až pozdně novověké souvrství a pod ním možná místy i raně a vrcholně středověké historické nadloží. Protože byl archeologický výzkum prováděn jen v omezeném prostoru, lze skoro s naprostou jistotou očekávat významné archeologické nálezy i v jiných neprozkoumaných částech polohy a jejího bezprostředního okolí. Z tohoto důvodu je dále předmětnou polohu a na ní prováděné výkopové a stavební práce nadále co nejbědlivěji sledovat.

J.J.

9. Seznam nálezů

9.1. Datování

V průběhu výzkumu byl získán určitý soubor hmotných archeologických nálezů. Nejpočetnějším nálezem jsou lidské kosti, které řádově čítají počtu několika stovek kusů. Dále bylo získáno menší počet zlomků keramických nádob, železných předmětů (hřeby do rakví – asi dvě desítky) a bronzové předměty (přívěsky z růženců, mince?). Tyto nálezy byly po ukončení terénní fáze umyty, očíslovány číslem výzkumu (P036/2018) a číslem stratigrafické

jednotky, spočítány, nasáčkovány a předběžně datovány. Vzhledem k nutnosti rychlého vyhotovení této zprávy a především k omezeným finančním prostředkům zatím nedošlo k jejich detailní analýze a popisu nálezového inventáře.

Při datování jednotlivých nálezových situací bylo využito především nálezů keramických zlomků. Právě díky němu můžeme keramický materiál a tím i jednotlivé nejstarší nálezové situace zařadit do průběhu raného novověku (16. století – poč. 17. století). Tyto nejstarší nálezové situace obsahovaly i druhotně uložené starší hmotné archeologické nálezy. Byla získána směs nálezů raného a vrcholného středověku (RS 2 – VS 1, 12. – 13. století). Jejich zastoupení v mladších vrstvách, tak jasně hovoří o dochovaných nálezových situacích z tohoto období v jiných partiích polohy.

Vedle těchto starších nálezů byly nalezeny i zlomky pozdně novověké a recentní (průběh 18. – 20. století) keramiky.

V případě mladších novověkých a recentních nálezů (19. – 20. století) nedošlo k jejich laboratornímu ošetření, zpracovávání, ani uložení (skartace).

J.J.

9.2. Seznam nálezů

Zkratky v seznamu nálezů:

Vzhledem k velkému souboru lidských kostí, nebylo zatím provedeno jejich laboratorní ošetření a zpracování. Po jejich ošetření budou dále předány ke zpracování odborníkům (antropologům).

č.s.j. /kontext – číslo stratigrafické jednotky

KE – keramika **BR** – bronz **FE** – železo

kontext	KE	FE	BR	celkem
1009	7	17	2	26
1010	1	3	1	5
1011	1			1
1013	2	1		3
1015	1			1
1017		3		3
1020	1			1
celkem	14	24	3	41

J.J.

10. Terénní a obrazová dokumentace

Titulní list - Celkový pohled na kostel sv. Vavřince na Petříně od východu (květen 2018). Foto: J. Jeřáb.

Obr. 1: Mapa jádra pražské městské památkové rezervace s vyznačením polohy výzkumu (modré ohraničení prováděné výkopy, červeně značena poloha výkopů, kde bylo zjištěno dochování historických terénů a kde byl proveden záchranný archeologický výzkum). Výřez ze současné mapy Prahy 1:10 000. Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 2: Soutisk současné katastrální mapy Prahy s katastrální mapou z roku 1842. Počítačová úprava: V. Kašpar a J. Jeřáb.

Obr. 3:1 - Výřez z veduty Michala Peterleho a Jana Kozla z roku 1562 (digitální archiv map Archaia Praha o.p.s.). Přibližná poloha zkoumané plochy (kostel sv. Vavřince na Petříně) značena červeným kolečkem. Počítačová úprava: J. Jeřáb. **2** - Filip van der Bossche, 1606, tzv. Sadererův prospekt, vydaný r. 1618, výřez. Přibližná poloha zkoumané plochy (kostel sv. Vavřince na Petříně) značena červeným kolečkem. Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 4: 1 – Nákres zahrad, domů a pozemků ležících od Újezdu přes Petřín jakož i ve Vlašské ulici a Staré oboře (1659 – 1665) (digitální archiv map Archaia Praha o.p.s.). Přibližná poloha zkoumané plochy (kostel sv. Vavřince na Petříně) vyznačena červeným kolečkem. Počítačová úprava: J. Jeřáb. **2** – Výřez z Ouden-Allenova panoramatu Prahy z roku 1675 – 1679 (digitální archiv map Archaia Praha o.p.s.). Přibližná poloha zkoumané plochy (kostel sv. Vavřince na Petříně) vyznačena červeným kolečkem. Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 5: 1 - B. B. Werner. Výřez z panoramatu Prahy přes novoměstské hradby z roku 1740 (digitální archiv map Archaia Praha o.p.s.). Přibližná poloha zkoumané plochy (kostel sv. Vavřince na Petříně) vyznačena červeným kolečkem. Počítačová úprava: J. Jeřáb. **2** - J. D. Huber - panorama Prahy, 1769, výřez (Österreichische Nationalbibliothek Wien) s vyznačením přibližné polohy plochy výzkumu (kostel sv. Vavřince na Petříně - červené kolečko). Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 6: 1 - J. D. Huber – půdorysný plán Prahy, 1769, výřez (Österreichische Nationalbibliothek Wien) s vyznačením přibližné polohy plochy výzkumu (kostel sv. Vavřince na Petříně - červené kolečko). Počítačová úprava: J. Jeřáb. **2** – Hergetův plán Prahy, 1791 (digitální archiv map Archaia Praha o.p.s.), výřez s vyznačením plochy výzkumu (kostel sv. Vavřince na Petříně - červené kolečko). Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 7: 1 - Výřez z polohopisného plánu Prahy z roku 1815 (1811 - 1815, plán Josefa Jüttnera), výřez s vyznačením přibližné polohy plochy výzkumu (kostel sv. Vavřince na Petříně - červené kolečko). Počítačová úprava: J. Jeřáb. **2** – Výřez z Hydrografického plánu Vltavy z roku 1824 s vyznačením plochy výzkumu (kostel sv. Vavřince na Petříně - červené kolečko). Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 8: Katastrální mapa města Prahy - 1842, výřez s vyznačením plochy výzkumu (kostel sv. Vavřince na Petříně - červené kolečko). Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 9: 1 - Plán Prahy 1848, výřez s vyznačením plochy výzkumu (kostel sv. Vavřince na Petříně - červené kolečko). Počítačová úprava: J. Jeřáb. **2** - Plán Prahy 1908, výřez s vyznačením přibližné plochy výzkumu (kostel sv. Vavřince na Petříně - červené kolečko). Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 10: 1 – Půdorys kostela sv. Vavřince na Petříně, černě – románská fáze. Kresba N. Bortnik. Převzato ze Zavřel a kol. 2012. Počítačová úprava: J. Jeřáb. **2** – Průčelí kostela sv. Vavřince na Petříně. Foto V. Kvapil. Převzato ze Zavřel a kol. 2012. Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 11: Kostel sv. Vavřince na Petříně a kaple Kalvárie z rozhledny na Petříně. Archiv NPÚ Praha, č. inv. 38/95. Převzato ze Zavřel a kol. 2012. Počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 12: Výřez ze současné mapy Prahy s vyznačením doposud evidovaných významných archeologických lokalit (červené plochy a žlutá čísla). Číslování odpovídá soupisu lokalit v kapitole 3. 2. a 3.3. Poloha zkoumané plochy vyznačena modře. Autor a počítačová úprava: J. Jeřáb.

Obr. 13: Geodetické zaměření polohy sondy a dokumentovaného vertikálního řezu (šipka) do katastrální mapy a zaměření stávajícího stavu. Měřítko 1 : 50. Zaměření a počítačová úprava: J. Růžička.

Obr. 14: Sonda 1 – východní řez. Kresebná dokumentace východní stěny zkoumaného výkopu (pohled od západu). Měřítko 1 : 20. Kreslil, měřil: J. Jeřáb, D. Polcar. Digitalizoval: J. Růžička.

Obr. 15: Sonda 1 - kresebná dokumentace a půdorysné zaměření sondy 1 (plán P1) po vybrání výplní hrobů H1, H3 a H4. Měřítko 1 : 10. Zpracování a počítačová úprava: J. Růžička.

Obr. 16: Sonda 1 - kresebná dokumentace a půdorysné zaměření sondy 1 (plán P2) po vybrání výplní hrobů H2 a H5. Měřítko 1 : 10. Zpracování a počítačová úprava: J. Růžička.

Obr. 17: 1, 2 – Výkopy sledované v místech chodníku mezi budovou kaple Kalvárie a budovou Bludiště. Na snímcích dobře patrné pod současnými asfaltovými povrchy pouze pozdně novověké vyrovnávací vrstvy o maximální mocnosti 0,5 m. Ty nasedaly na místy dochované podložní jílovito opukové svahovinové vrstvy, které přecházely přímo v opukovou skálu v horních partiích značně zvětřalou. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 18: 1 – Výkop prováděný v chodníku východně a severovýchodně od budovy kaple Kalvárie. Ve výkopu zachyceny pod současnými asfaltovými povrchy pouze pozdně novověké vyrovnávací vrstvy o mocnosti cca 0,3 m, které nasedaly přímo na zvětřalou opukovou skálu. Foto: J. Jeřáb. **2** – Výkop prováděný v západní části zkoumané polohy. Pod současnou povrchovou vrstvou travního drnu a ornice se zde nacházely pozdně novověké vyrovnávací vrstvy o maximální mocnosti 0,5 m. Ty nasedaly na místy dochované podložní jílovito opukové svahovinové vrstvy, které přecházely přímo v opukovou skálu v horních partiích značně zvětřalou. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 19: 1 – Pohled od severu na výkop prováděný východně od kostela sv. Vavřince na Petříně mezi objekty kaple Kalvárie a bývalým domem administrátora. V tomto úseku výkopu byla vytyčena sonda 1. Foto: J. Jeřáb. **2** – Pohled od severovýchodu na výkop prováděný východně od kostela sv. Vavřince na Petříně mezi objekty kaple Kalvárie a bývalým domem administrátora. V tomto úseku výkopu byla vytyčena sonda 1. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 20: 1, 2 – Sonda 1 – severní část. Odhalené horní partie intaktních archeologických situací, které byly tvořeny poměrně mohutným souvrstvím jílovitopísčitých hlín (cca 90 – 100 cm; č.s.j. 1009), které obsahovaly velké množství lidských kostí, uložených v neanatomické poloze, které se koncentrovaly především do jejich spodních partií. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 21: 1 - Sonda 1 – odhalení horních partií hrobu 1, po odstranění souvrství č.s.j. 1009, před jeho odborným vykopáním. Pohled od severu. Foto: J. Jeřáb. **2** – Celkový pohled na sondu 1 od severu při provádění záchranného archeologického výzkumu. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 22: 1 - Sonda 1 – celkový pohled od východu na hroby H1 a H3 po jejich odborném odhalení. Foto: D. Polcar. **2** – Sonda 1 – detail hrobu H1 po jeho odborném odhalení. Foto: D. Polcar.

Obr. 23: 1 - Sonda 1 – detailnější celkový pohled od východu na hroby H1 a H3 po jejich odborném odhalení. Foto: D. Polcar. **2** – Sonda 1 – detail hrobu H3 po jeho odborném odhalení. Foto: D. Polcar.

Obr. 24: 1 - Sonda 1 – celkový pohled od severovýchodu na hroby H1, H3 a H4 (na snímku vlevo) po jejich odborném odhalení. Foto: D. Polcar. **2** – Sonda 1 – detail předělu mezi hroby H3 (na snímku vpravo) a H4 (na snímku vlevo) po jeho odborném odhalení. Předěl byl tvořen zvětřalou opukovou skálou č.s.j. 1019. Foto: D. Polcar.

Obr. 25: 1, 2 - Sonda 1 – celkové pohledy od severovýchodu a severu na hroby H1, H3 a H4 po jejich odborném odhalení. Foto: D. Polcar.

Obr. 26: 1, 2 – Sonda 1 – celkové pohledy od východu a jihu na hrob H4 po jeho odborném odhalení. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 27: 1 – Sonda 1 – celkový pohled od jihovýchodu na hroby H1, H3 a H4 (na snímku vlevo) po jejich odborném odhalení. Foto: D. Polcar. **2** – Sonda 1 – detail střední části kresebně dokumentované východní stěny výkopu. Na snímku dobře patrné mohutné novověké souvrství č.s.j. 1009, které nasedá na pohřební horizont č.s.j. 1010 (ve výkopu č.s.j. 1022), který ale též může být pozůstatkem dalších několika hrobových jam v superpozici, které ale nebylo možno v rámci výzkumu rozlišit. Pohřební horizont č.s.j. 1010 byl tvořen asi 20 – 25 cm mocnou žlutošedou písčitou hlínou s minimem opukových kamenů, která obsahovala četné zlomky lidských kostí a zetlelé dřevo z rakví. Na snímku dobře patrná lebka, která může být pozůstatkem dalšího hrobu, nacházejícího se východně od námi zkoumaného výkopu. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 28: 1, 2 – Sonda 1 – celkové pohledy od východu a jihu na hrob H2 po jeho odborném odhalení. Na snímcích dobře patrné lidské ostatky náležející k hrobu H5, který byl hrobem H2 značně narušen. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 29: 1 – Sonda 1 – detail severní části kresebně dokumentované východní stěny výkopu. Na snímku dobře patrné mohutné novověké souvrství č.s.j. 1009, do kterého se zahluboval pozdně novověký výkop č.s.j. 1006. Foto: J. Jeřáb. **2** – Sonda 1 – detail jižní části kresebně dokumentované východní stěny výkopu. Na snímku dobře patrné mohutné novověké souvrství č.s.j. 1009, do kterého se zahluboval pozdně novověký výkop č.s.j. 1008. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 30: 1 – Sonda 1 – celkový pohled od jihozápadu na střední část kresebně dokumentované východní stěny výkopu. Na snímku dobře patrné mohutné novověké souvrství č.s.j. 1009, které nasedá na pohřební horizont č.s.j. 1010. Foto: J. Jeřáb. **2** – Sonda 1 – celkové detailní pohledy od jihu na hrob H2 po jeho odborném odhalení. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 31: 1 – Sonda 1 – celkový pohled od východu na hrob H5 po jeho odborném odhalení. Foto: D. Polcar. **2** – Sonda 1 – celkový detailní pohled od jihu na hrob H5 po jeho odborném odhalení. Foto: J. Jeřáb.

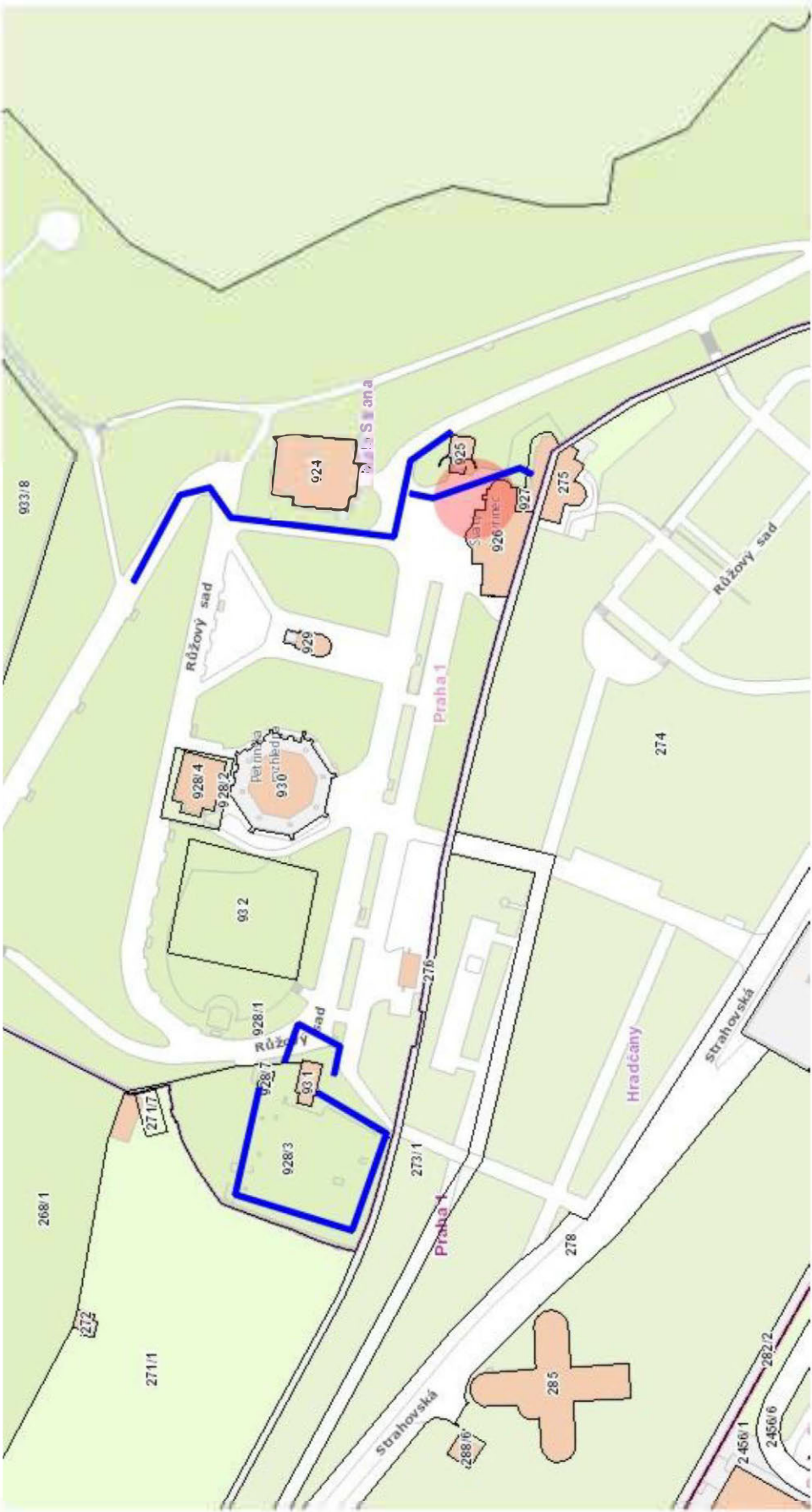
Obr. 32: 1, 2 – Sonda 1 – celkové detailní pohledy od jihu na hrob H5 po jeho odborném odhalení. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 33: 1, 2 – Sonda 1 – celkové detailní pohledy od jihu a jihozápadu na severní polovinu sondy 1 po odborném vyjmutí a vykopání všech vrstev a výplní hrobových jam (H1, 2, 3 a 5) až na zvětralou opukovou skálu č.s.j. 1019. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 34: 1 – Sonda 1 – celkový detailní pohled od jihozápadu na severní polovinu sondy 1 po odborném vyjmutí a vykopání všech vrstev a výplní hrobových jam (H1, 2, 3 a 5) až na zvětralou opukovou skálu č.s.j. 1019. Foto: J. Jeřáb. **2** – Celkový pohled na sondu 1 od východu po odborném vyjmutí a vykopání všech vrstev a výplní hrobových jam (H1 - 5) až na zvětralou opukovou skálu č.s.j. 1019. Foto: J. Jeřáb.

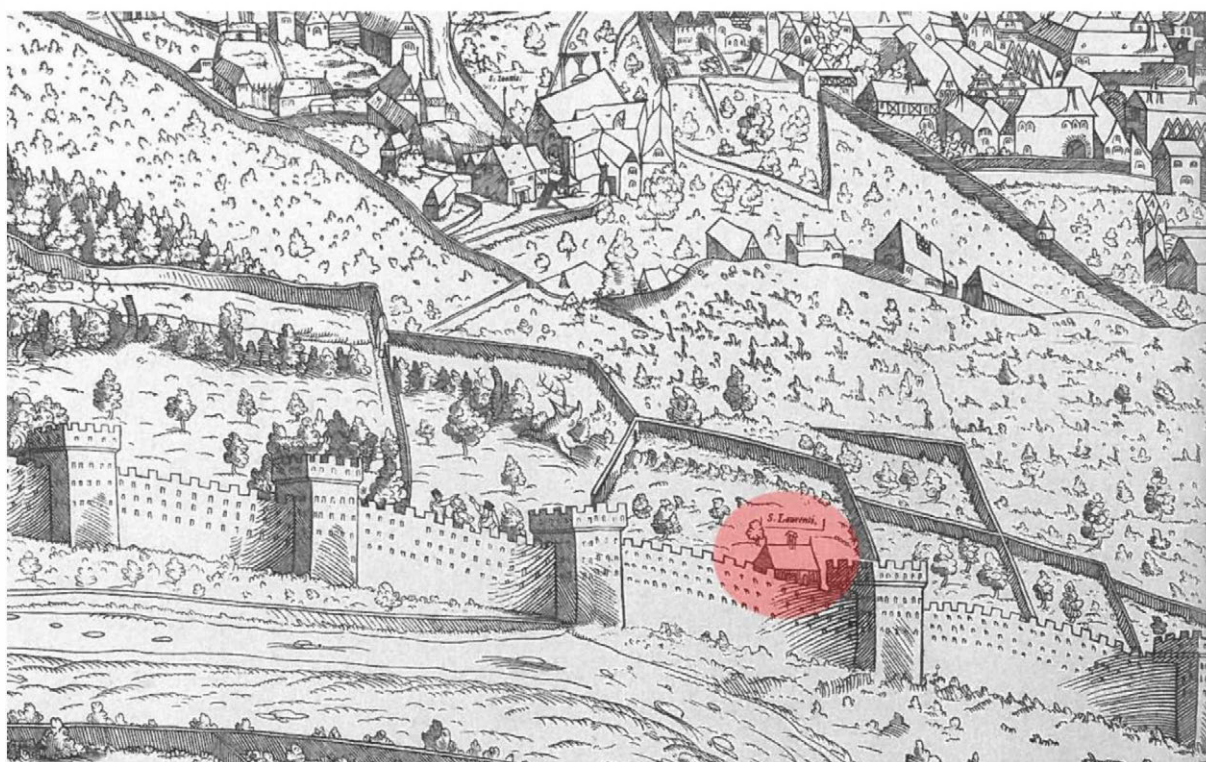
Obr. 35: 1, 2 – Celkový pohled na sledovaný výkop navazující na jižní okraj sondy 1. Tento výkop pokračoval od sondy 1 k bývalému domu administrátora a byl až na dno vyplněn výkopem pro pozdně novověký vodovod č.s.j. 1008. Foto: J. Jeřáb.

Obr. 1

Obr. 2

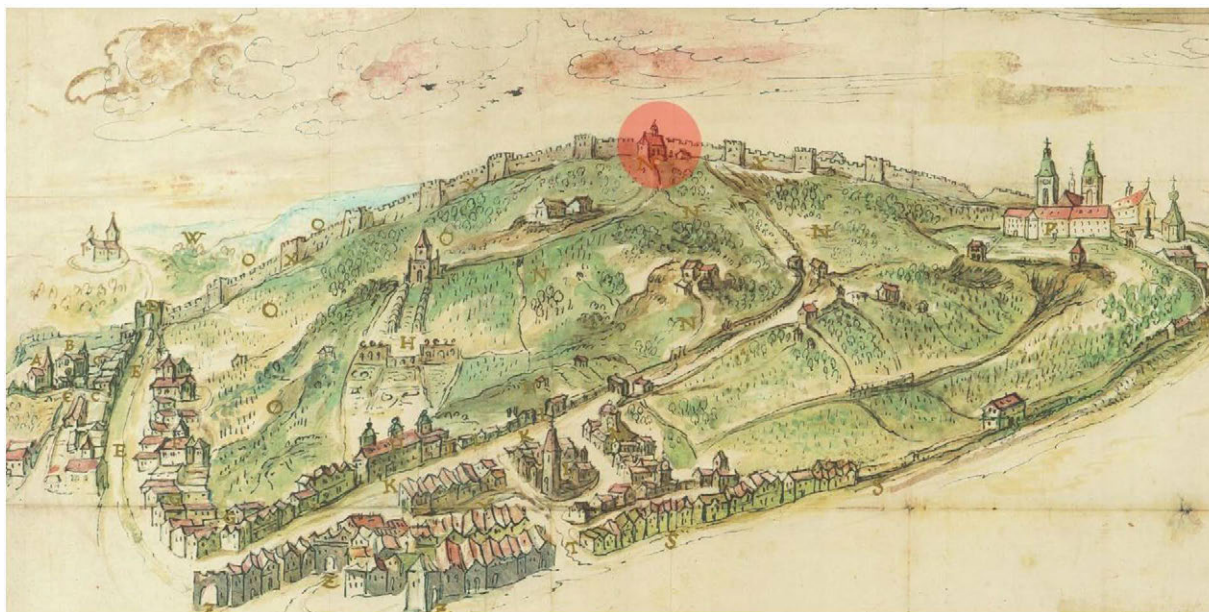

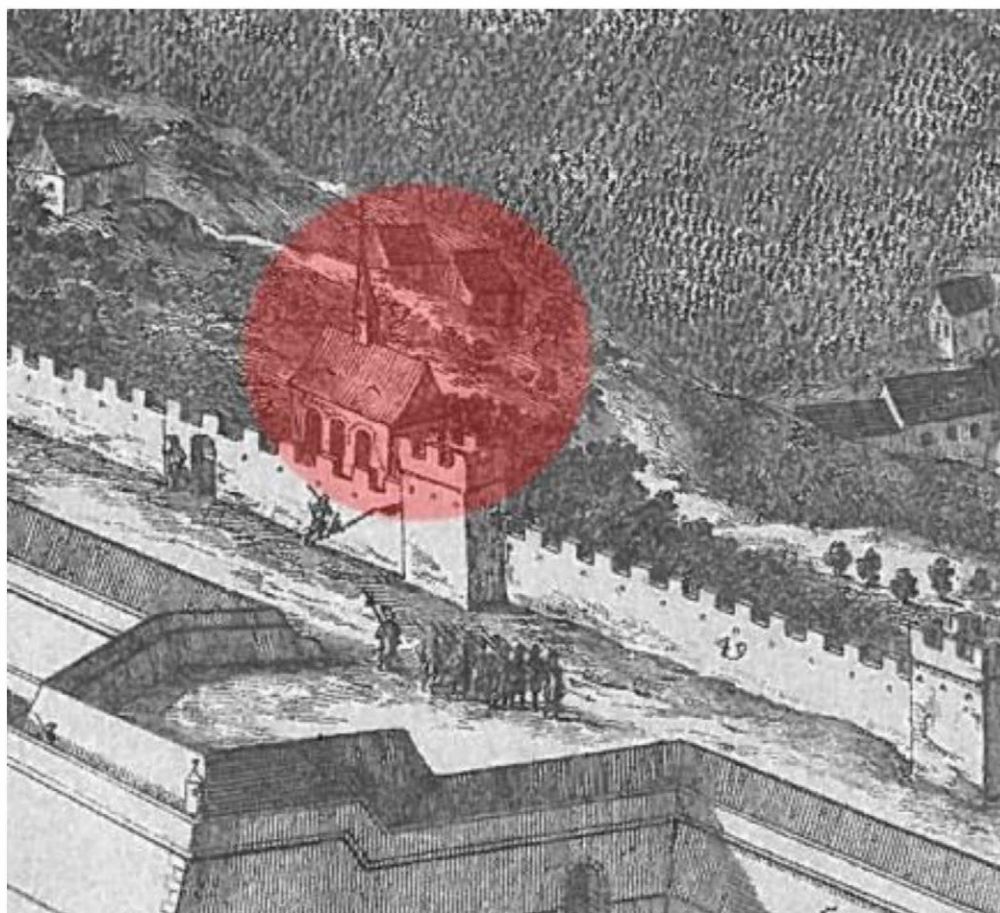
1

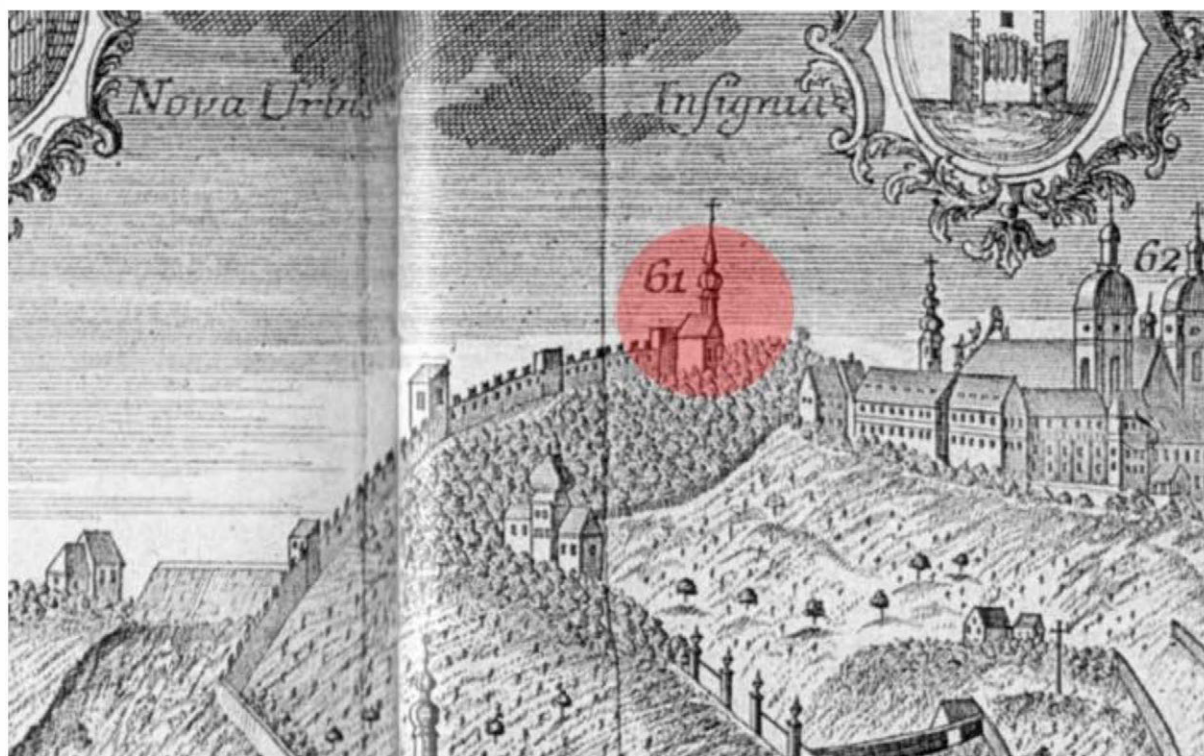
2

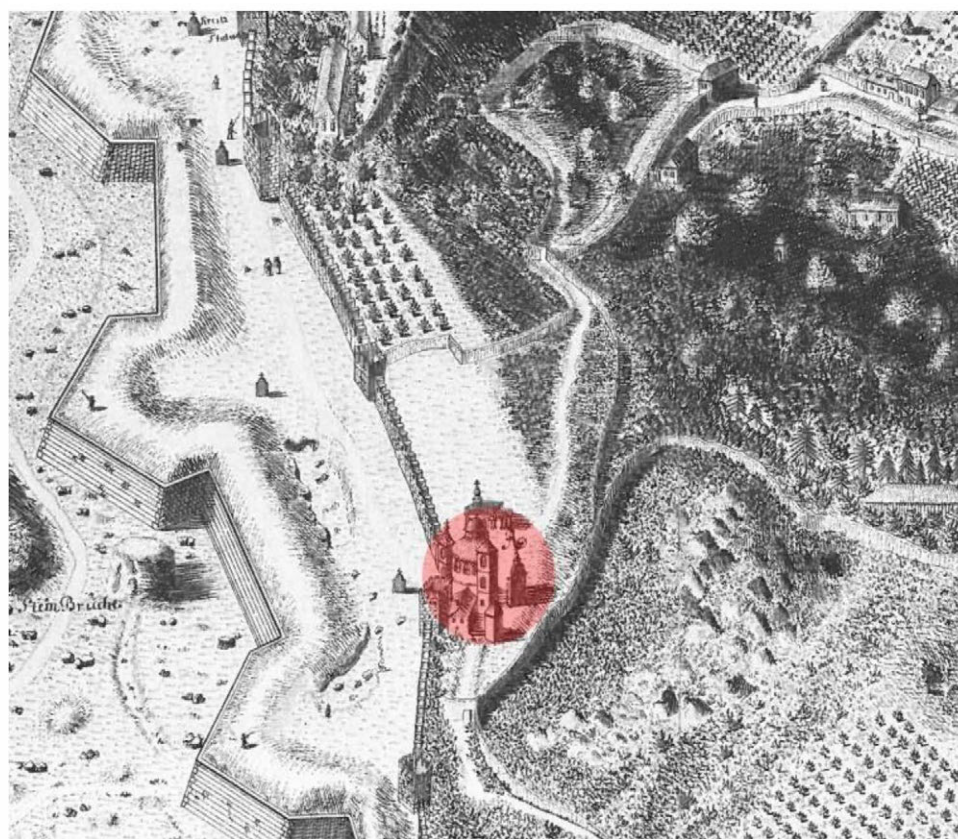
1

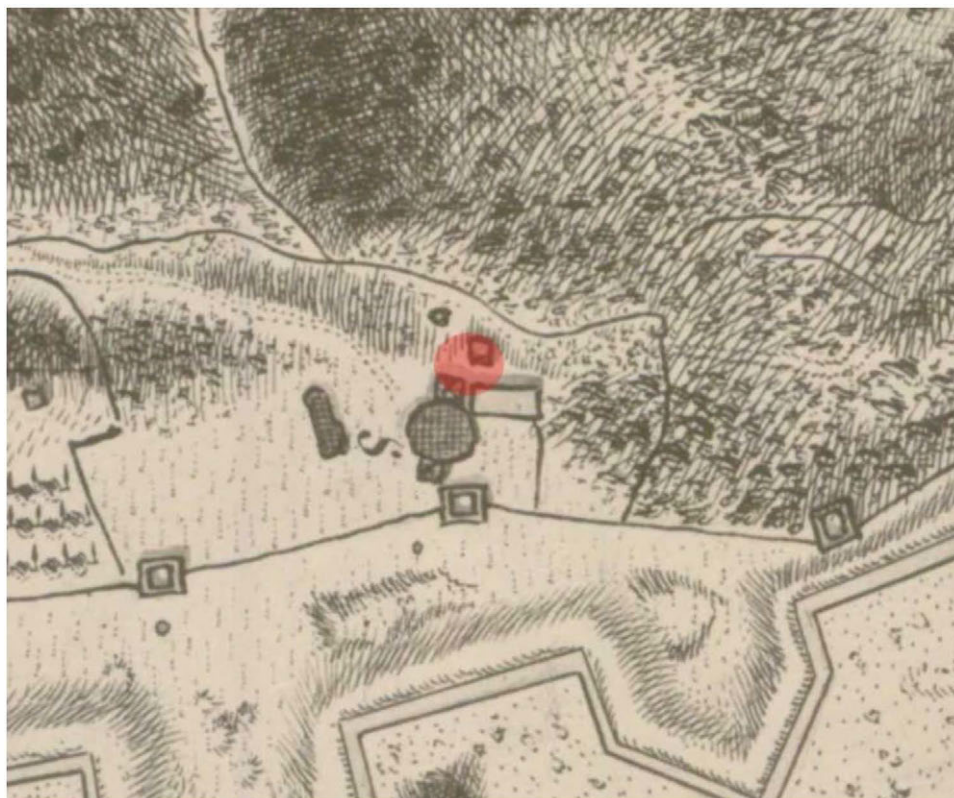
2

1

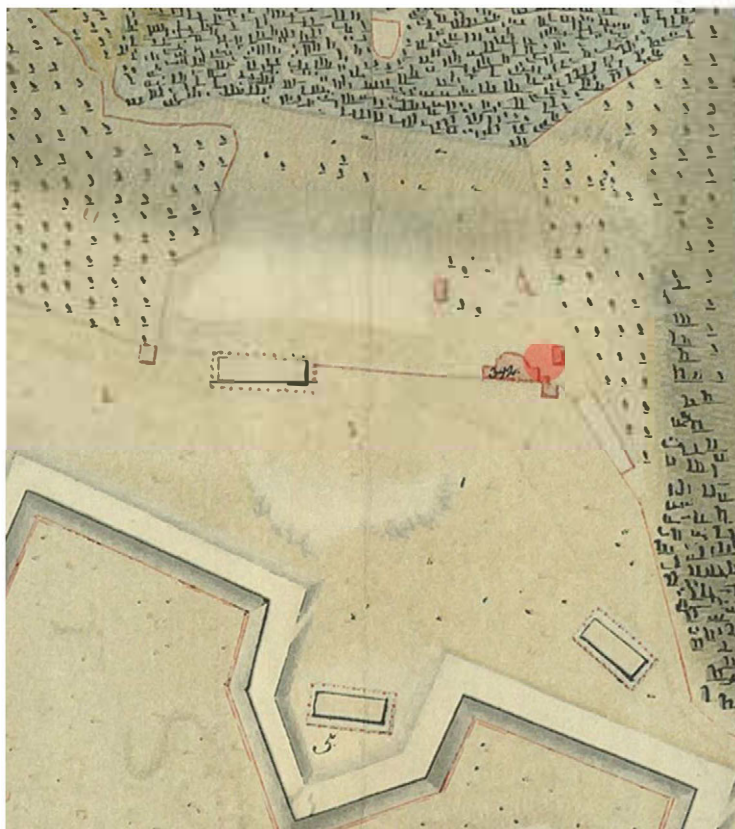
2

1

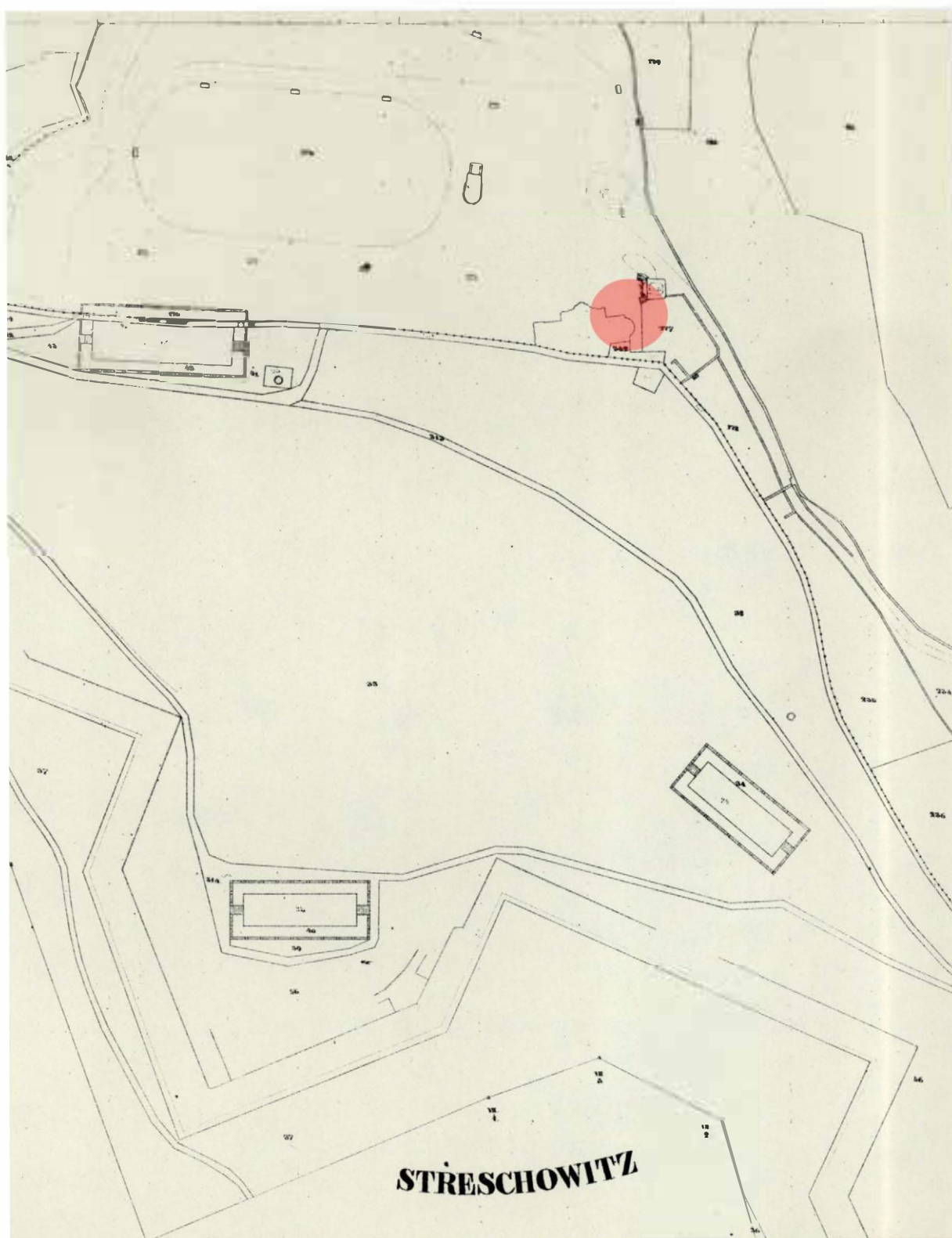
2

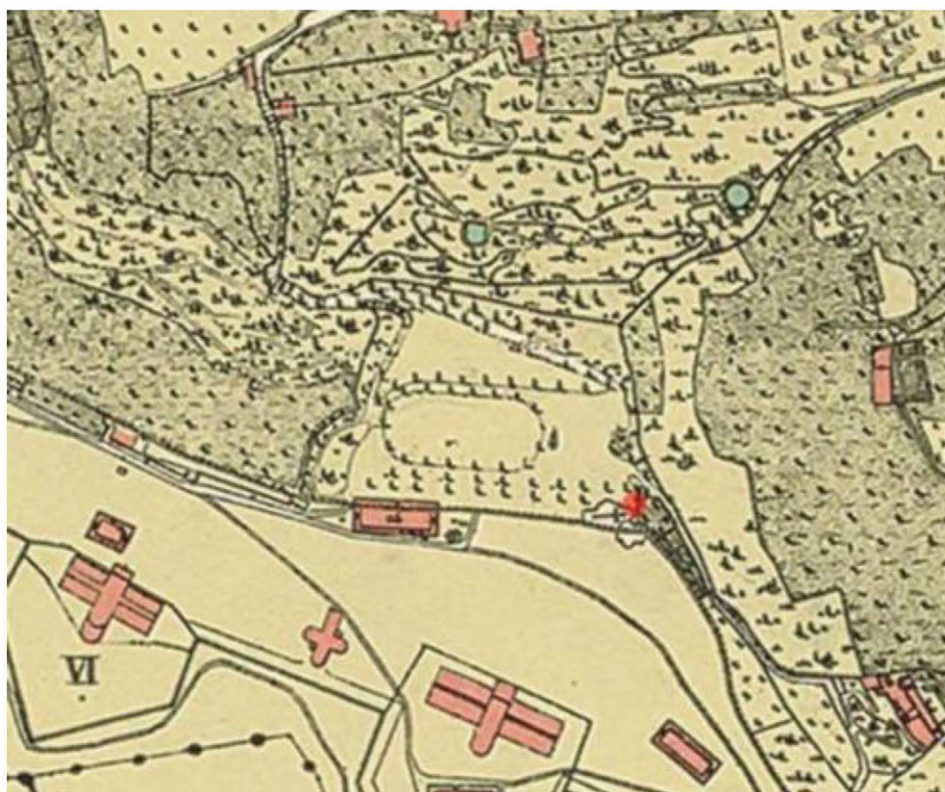

1

2

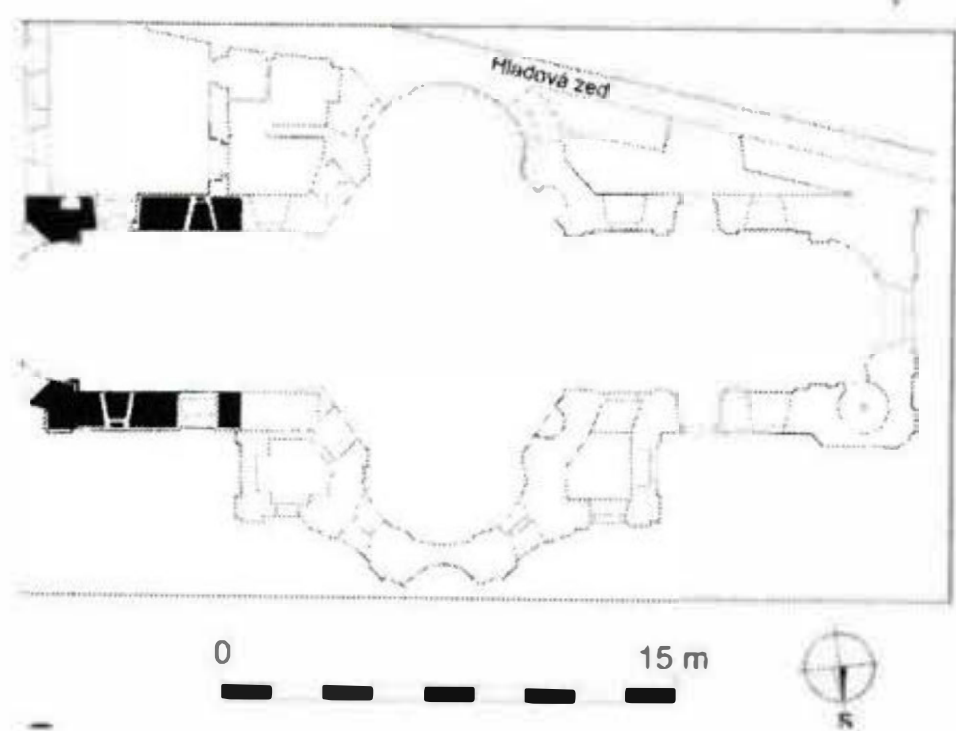

1

2

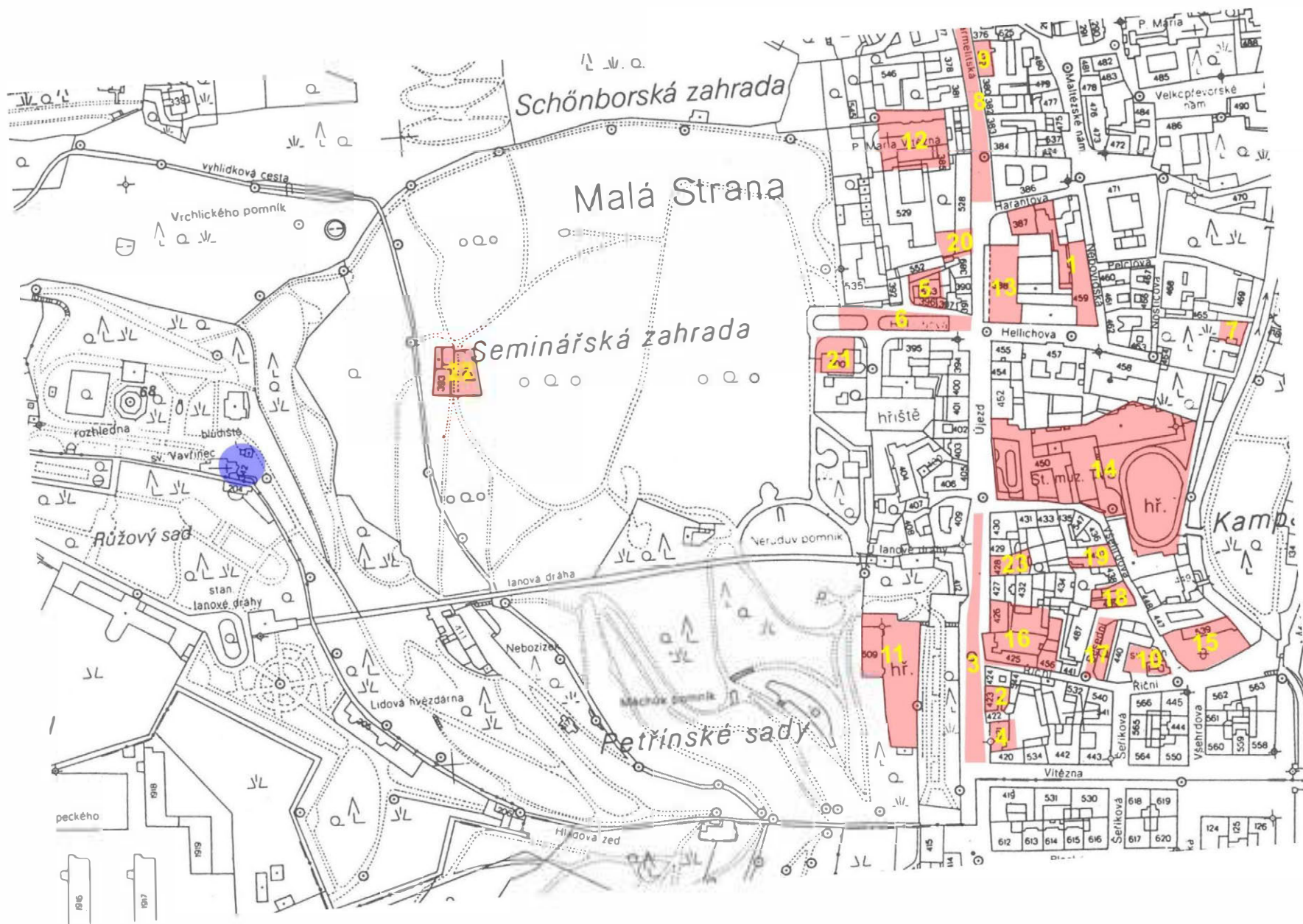

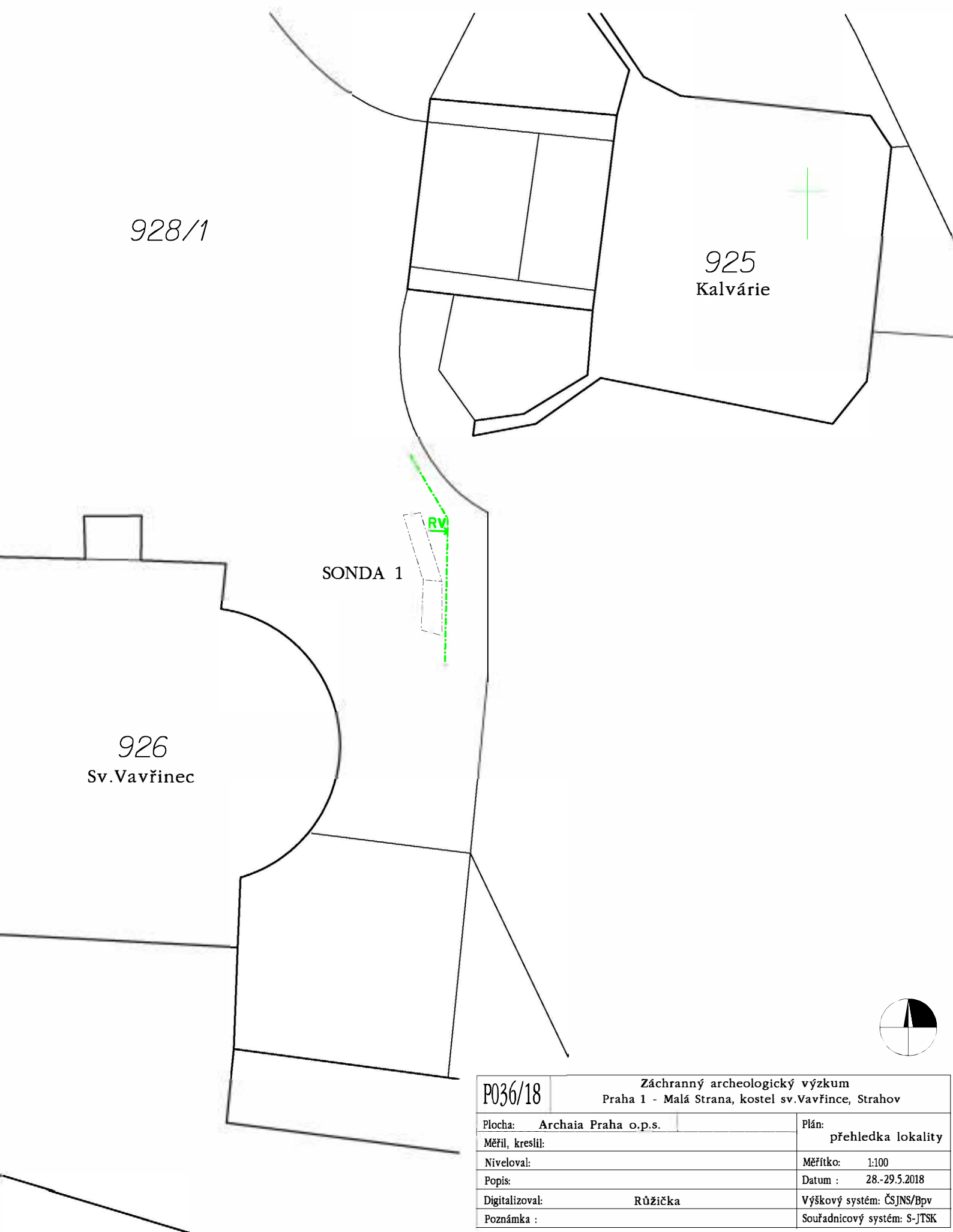
1

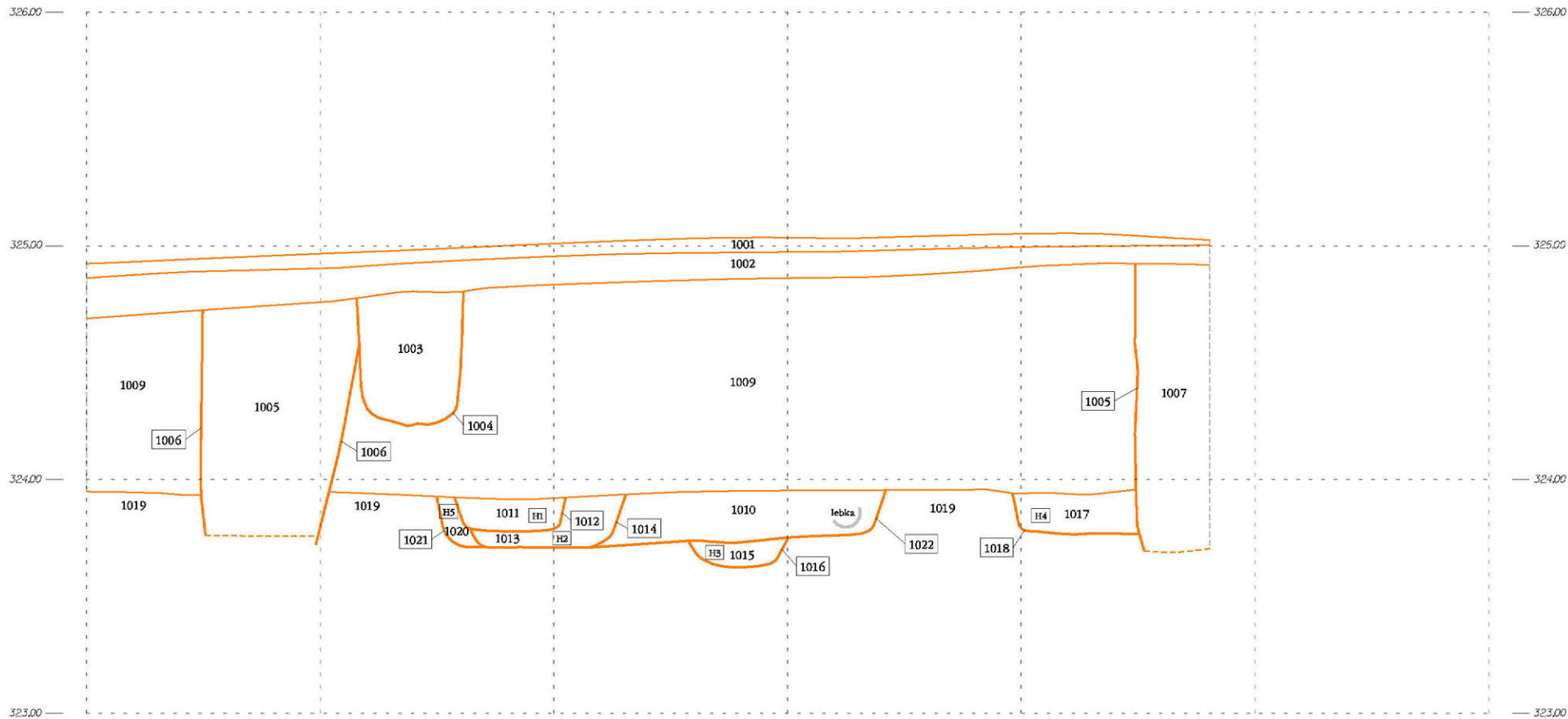
2

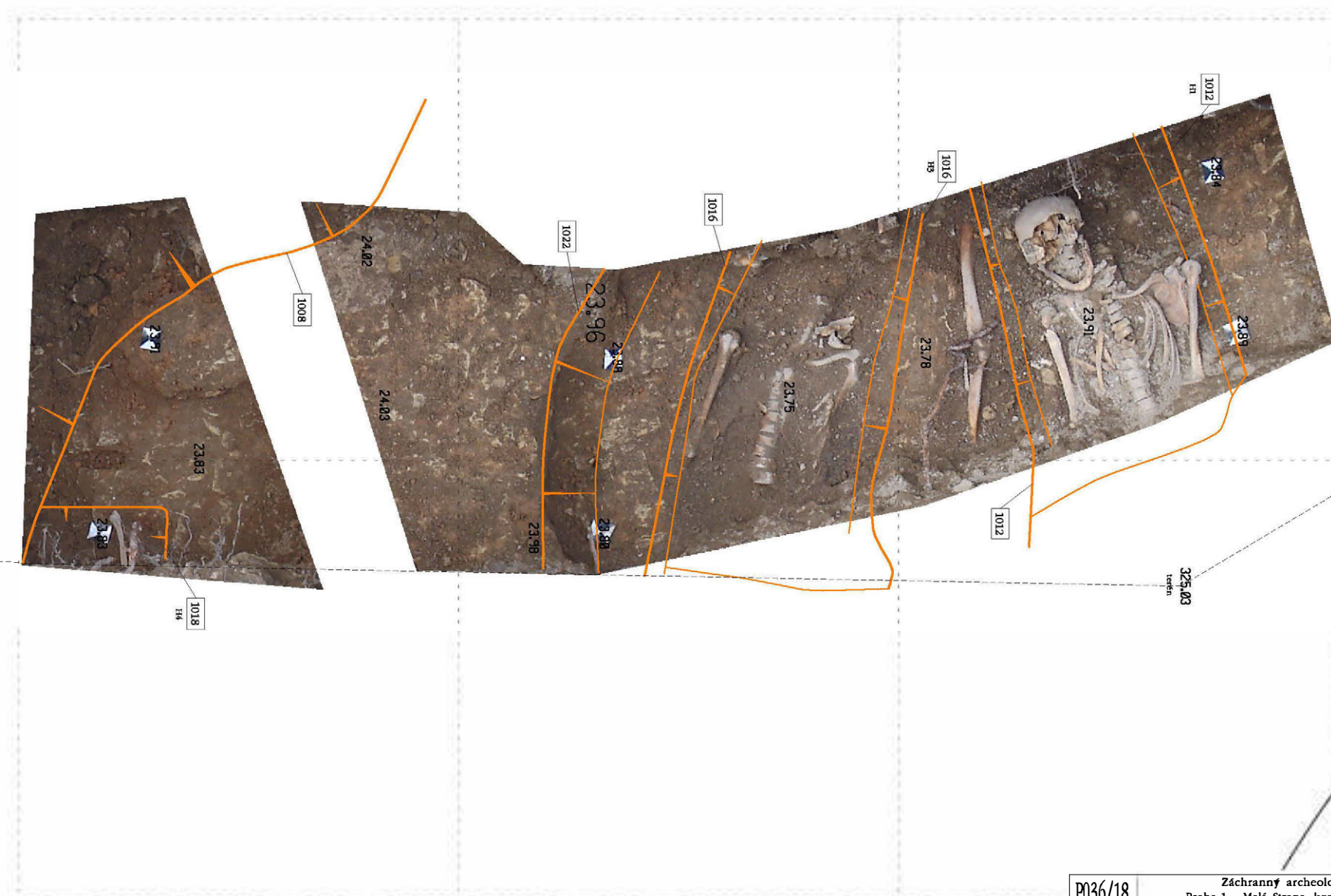

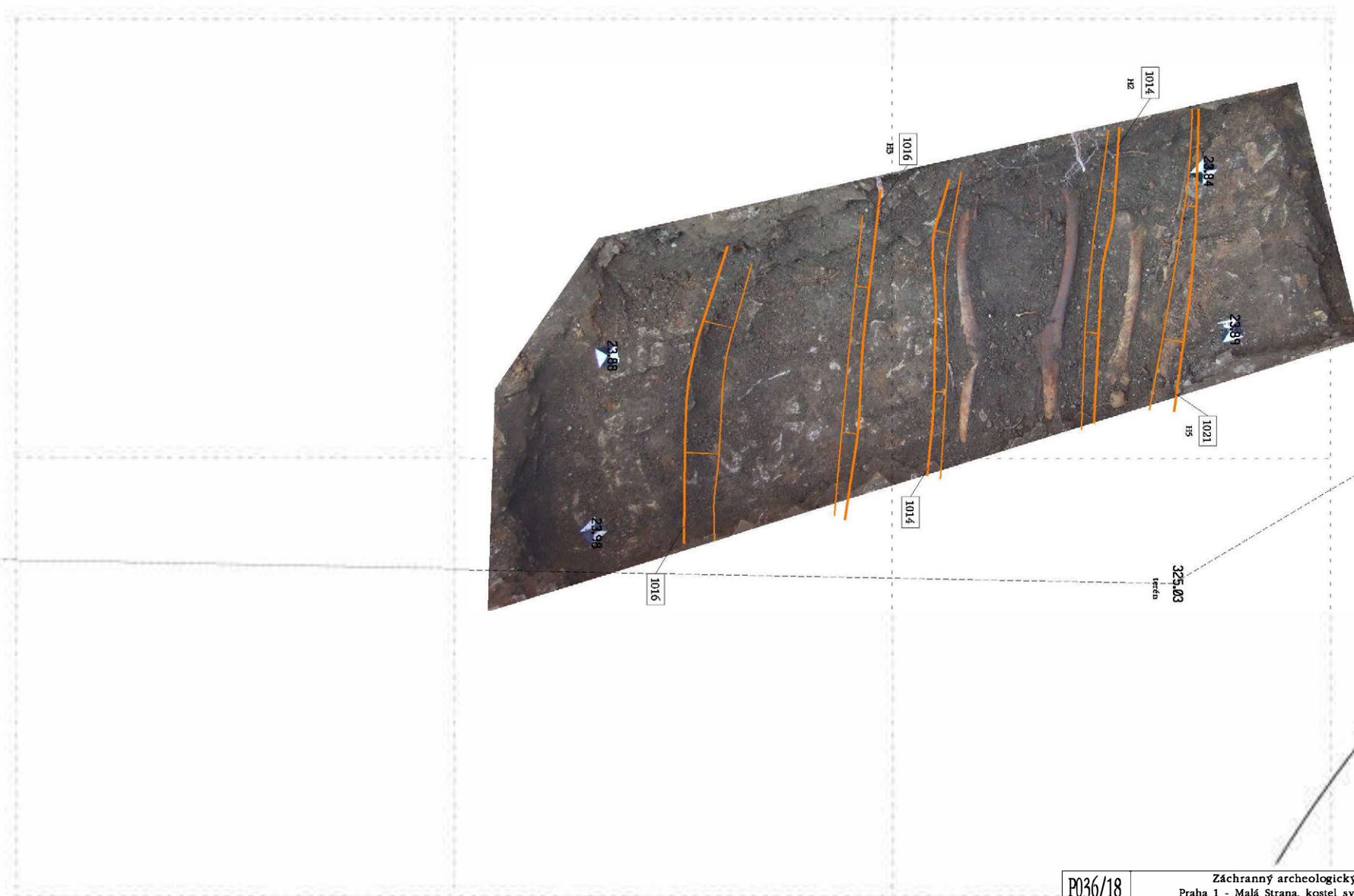
P036/18		Záchranný archeologický výzkum Praha 1 - Malá Strana, kostel sv. Vavřince, Strahov	
Plocha: Archaia Praha o.p.s.		Plán: přehledka lokality	
Měřil, kreslil:		Měřítko: 1:100	
Niveloval:		Datum : 28.-29.5.2018	
Popis:		Výškový systém: ČSJS/Bpv	
Digitalizoval: Růžička		Souřadnicový systém: S-JTSK	
Poznámka :			

P036/18	Záchranný archeologický výzkum		
	Praha 1 - Malá Strana, kostel sv.Vavřince, Strahov		
	Plocha: Archaia Praha o.p.s.	Sonda:	Mín:
	Měřil, kreslil:	Jefáb, Polcar	RV
	Niveloval:		Měřtko: 1:20
	Popis:		Datum : 28.-29.5.2018
Digitalizoval:	Růžička	Výškový systém: ČSJS/Bvp	
Poznámka :		Souřadnicový systém: S-JTSK	

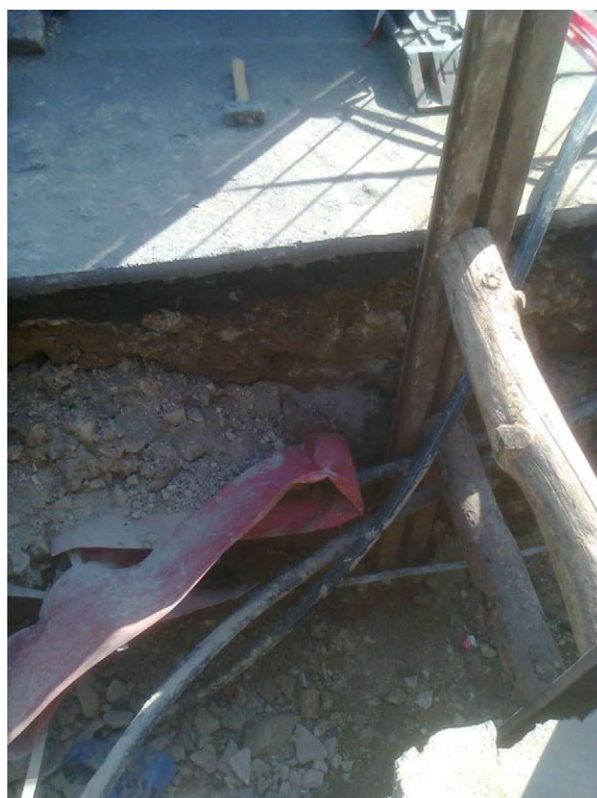
P036/18 Záchranný archeologický výzkum Praha 1 - Malá Strana, kostel sv.Vavřince, Strahov	
Plocha: Archaia Praha o.p.s. Sonda:	Plán: P1
Měřil, kreslil: J. Jeřáb, Polcar	
Niveloval:	Měřtko: 1:10
Popis:	Datum : 28.-29.5.2018
Digitalizoval: Růžička	Výškový systém: ČSN/BSv
Poznámka :	Souřadnicový systém: S-JTSK

P036/18	Záchranný archeologický výzkum		
	Praha 1 - Malá Strana, kostel sv.Vavřince, Strahov		
	Plocha:	Archaia Praha o.p.s.	Sonda:
	Plán:	P2	
	Měřil, kreslil:	Jefáb Polcar	
	Měřtko:	1:10	
Popis:	Datum : 28.-29.5.2018		
Digitalizoval:	Růžička		
Poznámka	Výškový systém: ČSN/S/Bpv		
	Souřadnicový systém: S-JTSK		

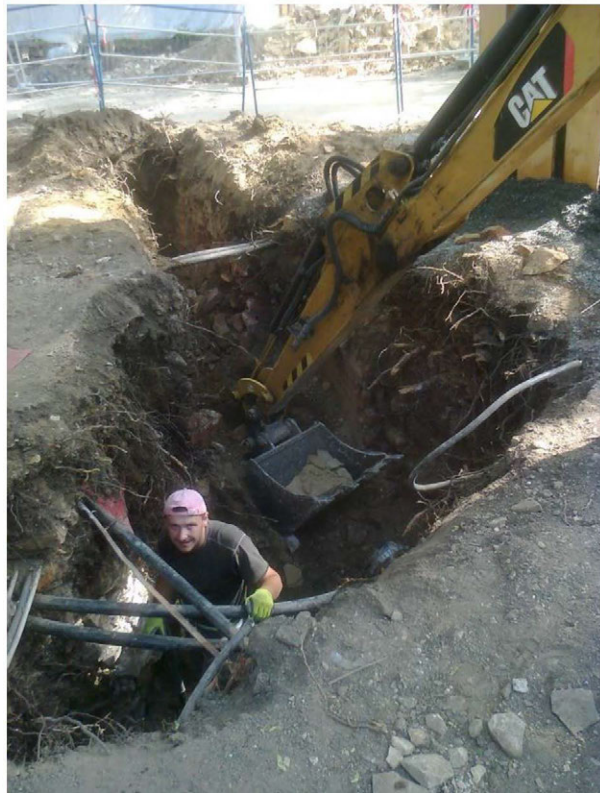

1

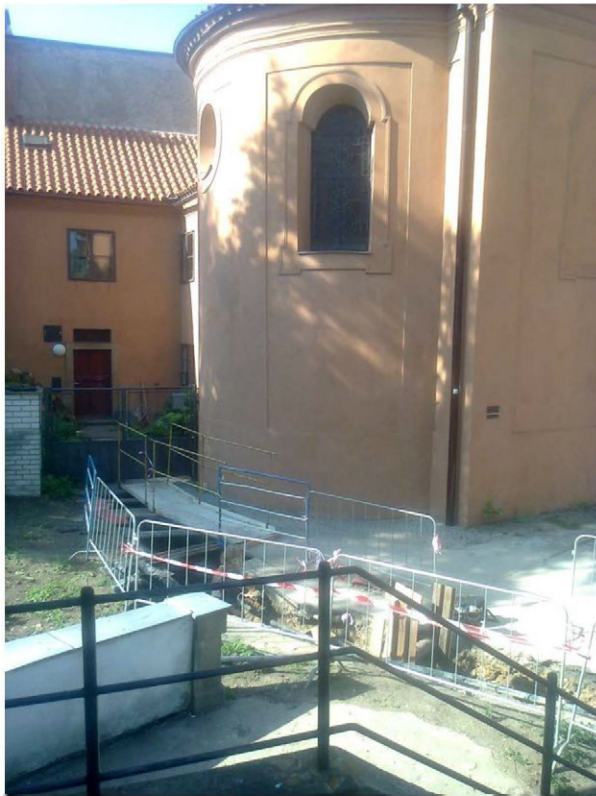

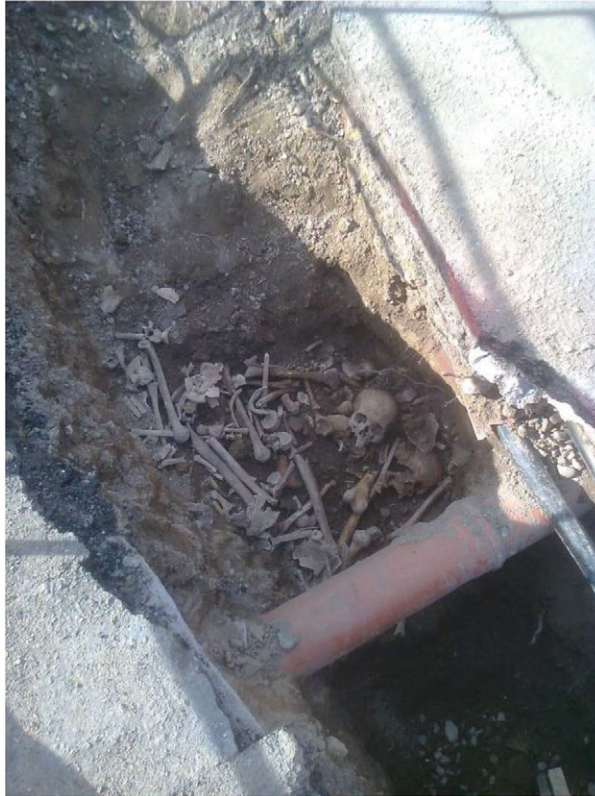
1

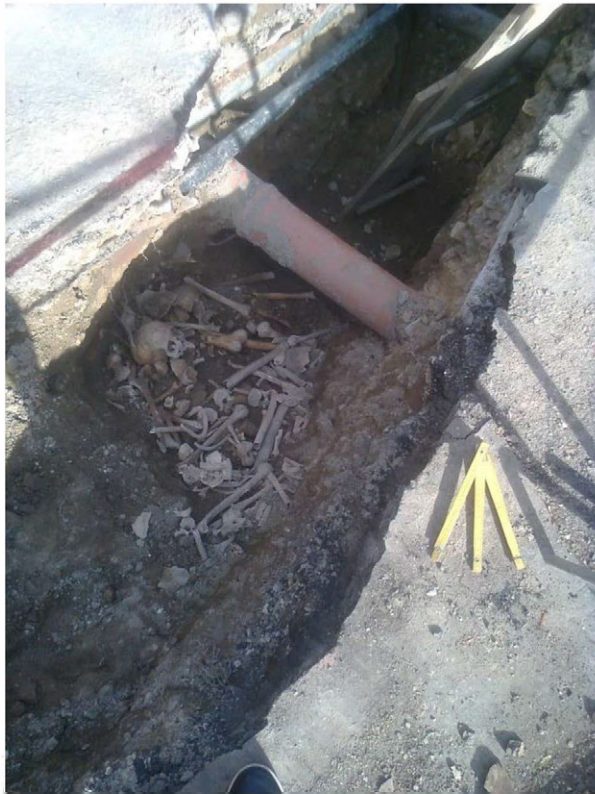

1

1

2

Obr. 21

1

1

1

1

2

Obr. 25

1

2

Obr. 26

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

